

TÄNÄPÄIVÄ

SEPTEMBER
NR 9 1937

Soovitage

lugupeetud piimatalitustele:

Rootsi «ALFA-LAVAL»,

Saksa «WESTFALIA» ning

Soome «LACTA»

harilikke, poolhermeetilisi ja täishermeetilisi koorelahutajaid

„Astra“ ja Silkeborgi vabrikute

uuemat tüüpi ning parimate katsetulemustega kroonitud

piimatööstuse-masinaid

Inglise plaatpastööre A. P. V.

Müük ainult
piimatalitustele

Jälgige hinnakirju!

Praegusaja parimaid üldtunnustatud piimaveokanne ja piimakurnasid Taani „F. M.“ ja Rootsi „Alfa“

Võitünni materjali, pergamenti, võisoola, võivärvi, väävelhapet, amüülalkoholi, masinarihmu ning kõiki piimatalituses vajalikke laboratooriumitarbeid.

P. K. «VÕIEKSPORT»

Tallinn, Suur Karja tän. 23. Telefon 446-06

TÄNAPÄEV

NR. 9

SEPTEMBER 1937

III AASTAKÄIK

M. Päss: Läänlus Eesti ühiskondliku mõtte liikumises

A. Riebeling: Thomas Mann — euroopalik mõtleja ning maapagulane

Kodanik: Väikesed päevamured

M. Azana: Tõtt Hispaania sündmuste kohta

K. A. Hindrey: Kirjad Erni Hiirele II

O. Luts: Kui algas Maailmasõda II

J. Roos: Milline on õige kodukaunistamine?

V. M.: Riik või rahvas?

V. Kaljumäe: Oleme terved, tõbised või meeletud?

O. Tooming: Kitsederiik Abruka

Sinepi Siim: Keeleline epistel ristimisest ja nimepanemisest

E. Kippel: Kolliküla jää Tartu näitusel

Th. Hardy: Leedi Mottisfont

L. Mõtus: Kivikorjajad

Jaan Vahtra kaas

Päike on peitunud pilvedesse

Foto Hinto

Läänlus Eesti ühiskondliku mõtte liikumises

Eesti ühiskondlik mõte on nii möödunud kui ka käesoleval sajandil vahetpidamatult pendeldanud saksa ja vene kultuuriorientatsiooni vahel. Hoopis erilise koordineerimise tuleb kõne alla nooreestlaste läänlus ning prantsuse kultuurilised, vabaduse- ja inimsuse-aatelised mõjustused meie tõusvale ühiskondlikule mõttele. Läänluse rühma tunnuseks on radikaalsus ja protest ühelt poolt vene absolutismi ja teiselt — vanabalti saksameelse mõttemaailma vastu. See ongi, mis eraldab enne kõike läänlust Jannseni, Hurda ja Hermanni järeletulevast rahvuslikust koolist. Ja kuigi läänlusele vihjavaid sugemeid võib märgata juba möödunud sajandi lõpp-aastailt, leiab läänlus pideva mõttevooluna aset alles käesoleva sajandi algul. Läänluse mõju meie ühiskondliku mõtte arenguloos oli tähendusrikas ja viljakas.

1905. a. oli ränkraskeks ajaks meie patenteeritud troonitruule rahvuslusele. Rahva laialiste hulkade kääriv liikumine oli suunatud samal hooil vene jumalavõietud trooni kui ka kohaliku vanabalti saksluse vastu. See võitlus kahel sektoril oli nagu taktikaline ja väljaõppeline eelharjutus tulevaseks Vabadussõjaks. 1905. a. mässuliikumine ei ole üldse mõeldav ilma prantsuse suure revolutsioonita. Ka meie tolleaegsed radikaalsotsialistid laenasid oma programmilise mustri vahetult Prantsusmaalt. Radikaalsotsialist Lui Oleski ja teiste kaastoimetusel ilmunud „Vaba Sõna“ konfiskeeriti 1906. a. vene võimukandjate poolt ja sellest ei ole säilinud ainustki eksemplari. Peeter Speek andis 1905. a. Tartus välja laineid löövaid „Uudiseid“ ja toetas aasta hiljem Pariisis maapagulast A. Didot „Õiguse“ väljaandmisel. Samal „punasel aastal“ ilmus ka meie rahvuskultuurilises eneseotsinguis suundamuutev ja sihterajav, läänlust taotlev „Noor-Eesti“ I. Selles püstitas Gustav Suits sissejuhatavas artiklis „Noorte püüded“ oma kuulsusrikkad deviisid: „Enam euroopalist kultuuri!“ ja: „Olgem eestlased, aga saagem ka eurooplasteks!“

Ent küsimusi püstitati veelgi haaravamalt, veelgi üldisemalt. „Kas ei ole võimata Eesti tuleviku loota?“ päris „Noor-Eesti“ I-ses Gustav Suits, et leida positiivset vastust ajaloo „neetud“ küsimustele. — „Võimata?“ müristas Mirabeau oma sekretäri peale. „Ne me dites jamais ce bête de mot — ärge ütelge iialgi seda rumalat sõna.“ Nii on „Noor-Eesti“ romantiliselt kaljukindel Eesti rahva homsele päevale. Aga tänapäeva painajalikust realiteedist viigu kirjandus ja kunst meid tuleviku „kaugele randadeni“ ja homse päeva unistusteni. „Kirjandus ja kunst on ühtlasi väsi-

mata jõud, mis selle kallal töötab, et seltskondlike ja rahvuslike eelarvamiste müürisid maha kiskuda, vabadust ja valgust (G. Suitsu sõrendus „Noor-Eesti“ I.) inimeste südamesse paista lasta.“

Nii olid nooreestlased-läänlased Lessingi, Schilleri ja Goethe kodumaa kultuurilistest püüetest ootamatult välja jõudnud prantsuse valgustatud kultuurilisse õhkkonda. „Noor-Eesti“ I-ses esines J. Aavik artikliga „Charles Baudelaire ja dekadentism.“ Juba 1905. a. otsustasid nooreestlased välja anda Vilhelm Blossi „Suur prantsuse revolutsioon“, mille teostamine aga hilines. „Noor-Eesti“ III-mas leiame rea tõlkeid prantsuse lüürikast, kus on esindatud Charles Baudelaire, Jean-Arthur Rimbaud, Albert Samain, Sully Prudhomme, Emile Verhaeren ja Paul Verlaine. See oli varjamatu vaba ja lai väljavaade uutele avarustele, uudisuutele vaimsetele väärtustele ja hinnangutele, vabale ja valgustatud, kuigi seni veel kodumaal vähetuntud mõttemaailmale. See uudne kultuuriline koordineerimine, sügav-inimlik ja vabadusele püüdev, oligi, mida nimetame läänluseks. Läänluse ajalooliseks ülesandeks oli — tasandada teed, anda ideaale ja kanda eesti ühiskondlikku mõtet üle rasketest ja hämaratest surveaegadest kuni meie rahvusliku iseseisvuse ja omariikluseni.

Alates „Noor-Eesti“ ja läänlusega võime kõnelda meie kriitilisest rahvuslusest. See oli teravurgeline vastand meie vanabalti umbses õhkkonnas kodukasvanud troonitruule, Zvegintsevi, Korostovetsi või ka Stolõpini uksele kulutavale naiivsele rahvuslusele. See „naiivne rahvuslus“ tungis sõjakalt kallale nooreestlusele, leides toetust meie nudipäistelt marksistidelt. Kuid see haaranguiline avatuli kahelt äärmuslikult oli siiski liiga nõrk selleks, et hävitada läänluse edurivi ja tema esimesi pioneere. Opositsioon vene trooni vastu näitas üha tõusvat tendentsi ega olnud ka kerged päevad vanabalti mõtteviisil ning Läänemere rannavetes roostetanud sakslusel. Ja siis, kui kirjutati — anno 1917, tõstis Gustav Suits esimesena Eesti Töövabariigi plagu ja nõudis kategooriliselt Eestimaa täielikku lahkulöömist Venemaast.

Aga samal ajal, kui nooreestlus püüdis lähemale Lääne-Euroopale, kui Pariis muutus meie kunstirahva ja poliitiliste maapagulaste Mekkaks ja Mediinaks, avaldus ühtlasi läänluse teine pale. See oli Andres Dido, kes peale kestvaid eksirännakuid oma telgi üles lõi Montmartre'il. Andres Dido oli raudne iseloom. Isamaa paremaid poegi. Vangistatud C. R. Jakobsoni surma järele 1882. a. vene võimude poolt poliitilistel põhjustel, päris

Thomas Mann —

euroopalik mõtleja ning maapaigulane

1

Mõne aja eest seisin ma „Thomas Manni kalurionni“ ees Niddenis. Öhus keerlesid purilennukid. Nagu hügellikad tegid nad oma ringe mitte väga kaugele ranna liivaluuteilt. Lenduriteks olid purilennukooli õpilased, kes instruksioonide kohaselt pidid hoiduma üle lendamast Läänemerest ja Saksa piirest. Ei või iial teada!

„Thomas Manni kalurionn“ on suletud. Maja-valitseja on läinud kalastama. Endastmõistetavalt

Andres Dido märtri-oreooli. Andres Dido süüdistusmaterjali hulka sattus muu hulgas ka tema isamaalaul, kus oli esmakordselt sõnastatud „Eesti riik“ ja „Eesti Vabariik“:

„Sest priius läigib meie eel
ja Eesti Vabariigi peal.“

Tõsi, see kõik on nähtud läbi kauge romantilise priisma ega lase irdriimigi ennast palju kiita, aga see on siiski esmakordne kirjas avaldatud prognoos ja öieti arvestatud valem homsele päevale. Peale kolme-aastast vangistust Tartus ja Riias, saadeti Andres Dido 1885. a. kodumaalt välja Kaasani, kuna Uusimaa kuberner ei olnud nõus Andres Dido asumisega Helsingisse. Kaasanist põgenes Andres Dido välismaale, viibis Genfis ja Londonis, kuni lõpuks jäi peatuma Pariisi. 1903. a. peale tegi Andres Dido väliskaastööd Konstantin Pätsi toimetusel ilmuvale „Teatajale“. 1906. a. andis Dido Pariisis välja ajakirja „Öigus“, alapealkirjaga „La Justice, journal esthonen.“

„Öigus“ nr. 1, ilmudes vaba Prantsusmaa vabas õhkkonnas, on palju radikaalsem kui Tartus ilmunud „Noor-Eesti“. Kuna „Noor-Eesti“ huvitub peamiselt rahvuskultuurilistest küsimustest, kaldub „Öiguse“ huvipiirkond rahvuspoliitilistele ja majanduslikele küsimustele. „Öiguses“ nr. 1 leiab Andres Dido oma sissejuhatavas artiklis „Meie eesmärk“, et rahuldamisele kuuluks „...poliitilistes nõudmistes: tsarismuse võimu murdmine; kõikide ühesuguse öiguse peale põhjendatud poliitiliste vabaduste kättesaamine (üldine valimise öigus, sõna, trüki, südametunnistuse ja koosoleku vabadus, isiku puutumatus jne.); täielik iseseisev omavalitsus igale rahvale, kõikide keskvalitsuse ametnikkude ja käsutäitjate kaotamine iga vööra rahva juures kubernerist kuni urjädnikuni.“ See viimane nõue, mis püstitatud Andres Dido poolt, on lähedane rahva suveräänsuse ja iseseisvuse mõttele.

ei ole ka maja omanik Niddenis. Ta viibib Küssnachtis Zürichi järve ääres. Puhkusreis sealt Läänemerele on muidugi seotud raskustega. 1936. a. 4. detsembrist saadik on tänapäeva saksa kirjanduse tähtsaim autor riikkondsusetu, tänu Hitleri valitsuse meelevalla-aktile. Kahtlemata oleksid kõrvaldatavad passiraskused reisis Šveitsist Prantsusmaa ja Taani kaudu Klaipedasse, ja nagu need purilendurid siin hirmu ei tunne ulgumere ees, nii ei tunne ka Thomas Mann hirmu ida-preisi natside võimaliku urisemise ees. Ei;

Majanduslikes küsimustes nõuab Andres Dido peale muu mõisade tasuta võõrandamist. „Maad ja metsad tagasi! on maaküsimuses meie eesmärk“, kirjutab Dido „Öiguses“ nr. 1. Andres Dido artikkel „Maaküsimus“ jookseb läbi „Öiguse“ nr. 2., 3., ja 4.

Ei saa salata „Öiguse“ poliitilise ja majandusliku programmi ulatust ja tabavust. See teostus alles ligi kakskümmend aastat hiljem. Need olid nõuded, mille avaldamise ja sõnastamise eest maksis Andres Didol olla kodumaalt väljatõugatud, et elada võõrsil poliitilise emigrandina; need nõuded olid seda väärt, et nende eest võidelda ja surra Pariisi priihospidalis 1921. a., siis kui ülesseatud rahvuslik programm oli suuremalt jaolt juba teostatud.

Nii oli läänlus selleks kultuuriorientatsiooniks, mis andis ideaalid ja programmilise kavandi eesti eeliseisvuse-aegsele ühiskondlikule mõttele. See oli ettenägelikult tabatud rahvuskultuuriline, poliitiline ja majanduslik tööprogramm meie tõusvale kriitilisele rahvuslusele. Läänluse kultuuritelg rajati Eestist Gustav Suitsu ja teiste nooreestlaste poolt — Läänne ning Läänest Andres Dido ja teiste Pariisi eeltormajate poolt — Eestisse. Läänlus löi murranguliselt läbi, vaatamata sellele, et ta oli asetatud alasi ja vasara vahele meie halemeelsete troonitruude rahvuslaste ja marksistide ühises kallaletungis.

Andres Dido Pariisis ilmuv „Öigus“ tähendas eestlastele sedasama, mida Herzeni Londonis ilmuv „Kolokol“ venelastele. Kui aga omaegne „Kolokol“ aitas kaasa orjuse kaotamisele ja inimõiguste maksmapanemisele Venes, siis on Andres Dido Pariisis ilmunud „Öiguse“ peamiseks teeneks meie rahvusliku iseseisvuse mõtte süvendamine. Läänlus kultuuriteljena, vaimse ja aatelise koordinaatsioonina tugineb enne kõike nooreestlusel ja Pariisis ilmunud „Öigusel.“

Kõrvalolev pilt kujutab Thomas Manni »kaluri-
onniks« nimetatavat su-
vilat Niddenis Klaipeda
lähedal. Suvila õues on
näha nõõridele kuivama
riputatud merekalu

see riikkondsusetu vaimuinimene lihtsalt ei taha kuskil tähelepanu äratada. Nii sugune on ta alati olnud, nii on ta kasvanud sisemiselt.

Kahekümne üheksa aasta eest läksime kord koos tema kodulinnas Lübeckis naiskirjanik Ida Boy-Ed'ile sünnipäevaks õnne soovima. Vana hansalinn — Hitleri võimu all on see muidugi preisilikuks muudetud — oli naiskirjanikule linna idavärava juures andnud aukorteri, väravas saalis väga palju rahvast, ja Thomas Mannile ei avaldatud mitte vähem austust kui sünnipäevalapsele. Tagasi läksime sealt väikese aiavärava kaudu: nii soovis Thomas Mann. Ta ei ole kunagi otsinud massisoosingut. Ta ei ole mitte rahva keskel liikuv inimene nagu tema vend Heinrich. Ka tütar Erika, kes oma „Pipraveski“-nimelise kabareega sooritab maailmareise ja kolmandale riigile puistab tõeliselt „pipart“, ei sarnle mitte temaga. Poeg Klaus seevastu on väga isa sarnane, eriti hansalinliku suursuguse tagasihoidlikkuse ja isikliku pregnantsi poolest.

Just sellepärast tuli Thomas Manni pagendamine ja selle põhjendamine Hitleri poolt kogu kultuurmaailmale hukkamõistetava vägivallaaktina maailma südametunnistuse uuendamise kõikumatu, omakasupüüdlikkuseta eesvõitleja vastu.

Vaatleme kord ligemalt sellele suurimale elavale saksa kirjanikule etteheidetud „kuritegusid“. Jätame kõrvale tema naise juudilise päritolu, mida talle ka „süüks“ pannakse. Vaatame — ta olevat „riigi vastu välja astunud“ ühes diskussioonis saksa emigrantide kirjanduse väärtuse üle! „Neue Züricher Zeitung“, kus ilmus see diskussioon, on ülemaailmalise tähtsusega ajaleht, mis tõeliselt seisab kõigist parteidest kõrgemal. Nõnda ei ole kateeder, kust Thomas Mann meile kõneles, mitte mingi „kutseline hässitusajaleht“. Ja kas ei pidanud selline isiksus, nagu Thomas Mann, saksa kir-

janduse vaimukandjaid mitte manitsema, et nad „väärtuste tahvleid“ katsuksid läbi tüürida kõigist kolmandas riigis möllavaist ebavaimuse tormivoogudest! Kui kätte võtta viimaste aastate kolmanda riigi kirjandus, kirjanduslikud ajakirjad — neist jääb äärmiselt haletsemisväärne mulje. Willi Haasi geniaalselt toimetatud „Die Literatur“ on kadunud. Toimetaja elab ja töötab Prahast. „Die Neue Rundschau“ maailmakuulsalt S. Fischeri kirjastuselt Berliinis, millises ajakirjas kohtusid Euroopa parimad sulemehed, on säilitanud ainult oma endised kaaned. Sisuks on tal vaimne viletsus. Toimetajad ja kaastöölised on ära. Fischer ise, kellelt tema ettevõtte välja pressiti, suri maa paos täiesti vaese mehena. Ometi hinnati tema varanduse väärtust alles 1932. a. kaheksale miljoni riigimargale. Ja kui paljudele talentidele oli ta teed tasandanud! Koguni Gerhart Hauptmann ei pääsenud ilma tema abita näitelavale.

„Die Bücherkunde“ on rahvussotsialistliku kultuurpoliitika, nii siis ka kirjandusliku kriitika ametlik häälekandja. Propaganda on siin tõstetud igakülgseks valitsevaks. See ajakiri leiab endale tähelepanelikke lugejaid kirjanike ja kirjutajate hulgas, kellele ta toob tarvilikke käitumisreegleid. Selle kohtuniku timukakirves ei tunne mingit armu. Ka suurim talent võib rahuga üle minna käsitöö alale, kui tema vaimutöö siin on surnuks arvustatud. Ja kirjutaja teeb kõige paremini, kui ta kõik sellise kirjaniku teosed rutuliselt makulatuuriks tarvitab.

Ei, sellise vaimse orjusega ei saanud Thomas Mann end mitte siduda. Parem ta jättis oma varanduse söödaks raisakullidele ja päästis oma erksa südametunnistuse ning kaasvastutusteadvuse hiilgavaks eeskujuks kaas- ja järeлмаailmale. Vähemalt ta ei tahtnud saada vaimsete väärtuste ärandjaks, minna Gerhart Hauptmanni jälgedes.

Thomas Mann ei ole kunagi septsenud poliitilis-strateegilisi päevaplaane. See ei tähenda aga mitte, et ta oma seisukohavõttudes ajanähtuste puhul kunagi ebatavav või nüri, kunagi kahepaikne oleks olnud. Mitte iialgi ei ole ta, nagu paljud teised, konkreetsete probleemide eest kõrvale põigelnud suursugusesse poosi. Ta on alati vapraستی võitlusse astunud. Aga ta ei tarvitsenud ühtegi heeroldit, kes tema tööd oleks kandnud plakatil. Thomas Mann ütles ikka välja, mida nõudis käesolev aeg, ja isegi väga piiratud tähtsusega juhud näisid talle tähtsad küllalt, et rünnakule asuda vaimu ja tema valitsuse eest. Heinrich Heine ütles Lessingist: „Ta oli oma aja kriitika ja kogu tema elu oli poleemika.“ Sedasama võime pisut teisendades ütelda ka Thomas Manni kohta. Nagu Lessing, on temagi saanud oma rahva kasvatajaks, õpetajaks selle sõna parimas, mitteprovintlikus mõttes. Mitte ühelgi otsustaval silmapilgul — eriti tänapäev mitte — ei ole see kauge-nägelik ning südamest tulev kasvatustöö lakanud. Sadelev, täis elujõudu ja ilma kibeduseta on selle sõna, alati ürgloojalik, ikka jälle süttiv mõne erilise asjaoluga vastamisi puutudes. Rootsi haridusminister otsustas hiljuti, kui vanameelsed ringkonnad protesti avaldasid ühe saksa keele lektori vastu, kes Thomas Manni kirja Bonni ülikooli dekaanile harjutusaineks oli kasutanud, — et õpilastele vaevalt võiks anda paremat teemat kui on mainitud kiri, mis osutub tõelise looja peenelt stiliseeritud vaimutöök. Kõik on Manni juures elu kaasajas ja ühes kaasajaga ning ühtlasi sildade rajamine tulevikku.

Selline ettemõtlemine annab autori päevapihtimustele erilise värvingu ning kaalu. Thomas Mann mõtleb homse päeva seisukohalt: „uue humaniteedi“ maailmast — tollest maailmast, kus igäühe juures igäühe vastu valitseb uus inimesarmastuse ja vastutustunde sõna. Ta on juba selle tuleva maailma kodanik, mille olemusest ta on saanud aimu. Seepärast on tema ind erilist vaikset, aga ühtlasi püsivat ning tõeliselt kindlat laadi. Sisult alati niisugused, mis ei luba kaksipidi-mõtlemist, on ta teosed vormilt tagasihoidlikud ning ettevaatlikud, et mitte haavata. Et ta aga kunagi tagasi ei kohku selget seisukohta võtmast, seda näitab ka tema viimane kriitiline proosaköide. Selles leidub mitte üksnes kõigi tasalülitajate poolt äärmise ägedusega rünnatav Wagneri-uurimus, vaid ka kujutus „Mere-sõidust Don Quijote'iga“, milles avaneb välja-vaade tuleviku kultuurile.

Thomas Manni vaimlis-poliitilist joont võib iseloomustada nagu püüet ühiskondliku ja ühes sellega kultuurilise elu plaanikindla uuestikorralduse poole. Ta peab kõigest jõust kinni kodanluse vaimsetest pärimustest, lähtub neist nagu õilis vana hea kultuuri hoidja. Aga ta annab seejuures mõista, et sarnasel kodanlusel mitte midagi ühist ei ole tolle „buržuaasiaga“, mis kaugeleulatvalt

kaasa on mõjunud tänapäevsele kultuurilisele langusele.

Siin on nõnda siis tegemist ühiskondliku hoone uuestikonstrueerimisega, kusjuures tarvitusele peavad tulema ka vanad kultuurilised ehitusmaterjalid. Saksa vaimsuse aktuaalne küündimatus põhjeneb tõsiasjal, et selles ei esine ühiskondlik-sotsialistlikku ideed, kirjutas Thomas Mann kord aastate eest, kui saksa sotsiaaldemokraatia eluvõõra doktrinaarsuse tunnused selgesti hakkasid ilmsiks tulema. Thomas Mannile on sotsialism uue korra algtõde, inimkonna kultuuri põhialus, platvorm loovale isiksusele ja vahend majanduslike vastuolude kaotamiseks ja seeläbi vaimu vabastuse võimaldamiseks. Sotsialism on talle humanistlik tegu, kõige selle koondamine ja edasiarendamine, mis inimese vaim ja inimeslik kultuur kunagi on loonud. Sotsialism — see on vana liit uuega, kuppel, mis kaitsvalt kummub üle kõigi rahvaste ja kõigi aegade võimsate tarkuse-tegude ja kunstiliste saavutuste. Sotsialism ei tohi mitte maha lõhkuda; ta peab orgaaniliselt kasvama ja plaanikindlalt üles ehitama.

Thomas Mannile on see „imetaoline sissekasvamine noorusesse ja tulevikku“, ja siin ta leiab kokkukõla kodanlik-aristokraatliku Theodor Fontanega, kes talle kord kirjutas: „Kõik huvitav aseneb töölikklassis; buržuaa on ebasuuteline, aadel ja vaimulik seisus kõdunenud ning mäda. See, mis töölikel mõtlevad, kõnelevad, kirjutavad, on ammugi ületanud vanade valitsevate klasside mõtlemise ja loomingu. Kõik on siin palju ilusam, tõepärasem ja eluküllasem.“ Ja väga kestvalt on Thomas Mannile mõju avaldanud inglise kirjaniku Oscar Wilde vähetuntud traktaat „Inimese hing sotsialismi valitsuse all“, milles autor teeb väga teravat seltskonnakriitikat, kui ta

Nidden tugevas kirdetuules

Kodaniku väikesed päevamured

1

Juba aastaid viskleb meie hariduslaevuke rahu-
tutel vetel, tujukates tuultes. Pärast Eesti
Vabariigi rajamist alustasid meie paremad
pedagoogid ja selgemad pead suure vaimustusega
uue eesti kooli loomistööd. Nad püüdsid meil ellu
viia modernse ühtluskooli tüüpe, kasutades selle
juures Euroopa ja Ameerika haritumate maade
eeskujusid ja kogemusi. Organiseerus rõõmusta-
val viisil meie esimene ühtluskool, rajatud mood-
saile õppeprintsipiidele ja elulähedastele õppe-
kavadele. Et õpetajaskond oleks võimeline teos-
tama uusi õppeprintsiipe ja õpetama laialdaste
õppekavade järele, selleks korraldati õpetajatele
iga laadi suvekursusi ja kohustati neid omandama
vajalised kutsetunnistused. Rajati rida õpetajate-
seminare, mis pidid ette valmistama uut õpetajate-
põlve, kes oleks täiesti võimeline töötama mood-
sas ühtluskoolis.

Need püüded ja pingutused andsid tulemusi
ja näis, et üldhariduse poolest jõuab eesti rahvas
teistele haritud rahvastele kiiresti järele.

Age — äkki keerutasid teised tuuled. Tõusid
uued prohvetid, kellel oli mõju ja võimu. Suleti
seminarid, kusjuures mõnedele neist ette heideti,
et seal kasvatatavat kommuniste. Algas koolide
õppekavade muutmine, mis on kestnud vahetpida-
mata kuni tänaseni. Samuti algas rünnak ühtlus-
koolile. Kõige selle tagajärg on tänapäeval see, et
kuueklassiline sunduslik algkool on tegelikult veel
ainult paberil, ja ligi 50% kõigist eesti lastest jääb

kirjutab: „Tõeline siht on seltskond ümber kor-
raldada uuel põhialusel, mis igasugu vaesuse täi-
esti välja suleb. On ebakõlblas eraomandust
kasutada häda ja puuduse ning kõige selle kohu-
tava viletsuse pehmendamiseks, milleni on viinud
sellesama eraomanduse teostamine. See on sa-
mapalju ebakõlblas kui ebaaust.“

Thomas Mann asetab igapäevasele küsimuse: kas
võime meie anduda sellistele üleskrjutitud „uue
inimkonna ja uue kultuuri“ lootustele, kui kogu
maailm kajab relvade tärinast ja verejanulise ata-
vismi sõnademulinast? Ta ise vastab sellele küsi-
musel jaatavalt. „Sest meie teame, et mingi meie
päevade sündmuse puhul ei ole mitte tegemist
kõikvõimsa ning ärapäõramatu mehaanilise juh-
tumise, mille fatalistlik-passiivsele vastuvõ-
tule me oleme sunnitud. Meie teame, et otsusta-
vaks jääb kõige juures inimeslik tahe ja tähtis on
ainult seda tahet õigel kohal rakendada. Mis
meie neil päevil vajame, on maailmasõbraliku
vaimu kindel rinne, üldine barbaarsusevastane
liit.“

Kõigi euroopa rahvaste teadvusse tungib
praegu kohutaval viisil ääretu ebakindluse tunne-

lõpliku algkoolihariduseta, nagu üks riigi kooli-
nõunik veel hiljuti julges avalikult rääkida. Nii-
palju on siis viimaks järele jäänud meie paremate
pedagoogide suurtest püüetest ja tööst.

Ja nüüd edasi. Koolide nimetused vahetuvad
iga aasta, samuti õppekavad. See, mis eelmisel
aastal leiti hea ja vajalik olevat, ei kõlba tänapäev
enam ning nii edasi, nii edasi. Ajalehtedest on
viimastel aegadel kuulda hääli, et eesti koolile lu-
batakse anda hoopis uus suund. Milline, see pole
esiotsa vist kellelegi selge. Mõned üksikud vii-
ped aga näitavad sinnapoole, et meie kasvatus-
töö tahetakse viia säärasele alustele, nagu see
sünnib taimekasvatuse alal: löö taimed sirsesse
ritta, kalla pisut vett juurtele, küll nad kasvavad,
ega saa rea pealt kõrvale astuda. Kord hüljatud
seminarid löödi jälle käima, ja ühele neist määrati
juhatajaks mitte mõni vilunud ja tuntud kasvatus-
teadlane, vaid — õpetatud aednik, mis aina kin-
nitab arvamist, et algab uus reaskülviajajärk meie
hariduses.

Milliseid tulemusi see annab, on praegu tead-
mata, kuid lubatagu siinkohal tuua üks tõeline
elupilt meie viimase aja kasvatustööst, mis vast sel-
gitab mõndagi.

See oli käesoleval suvel, kui nende ridade kir-
jutaja nägi järgmist pilti:

Metsa, jõekaldale ilmus sadakond mitmesugu-
ses vanuses poissi, suurem jagu neist mundris.
Nägin nende hulgas hoopis noori, 10—12-aasta-
seid. Tulid poisid mundris meeste saatel, raiusid
kroonumetsas ligi paarsada puud maha, parveta-

tamine; kõik teavad, et Rahvasteliidul puudub
korrahoidmiseks vajalik ainuvõim. Rahu põhje-
neb ainult veel üksikul kahepoolseil lepinguil; iga
riik seob end, kui võimalik, mõne oma naabriga,
ja kui see võimalik ei ole, oma naabri vaenlasega.
Vitalistliku rahvusluse monomaania ei tunnusta ei
tõde ega õigust, ei teadust ega kunsti, ei pere-
konda ega usku; tema jaoks on olemas ainult
veel sõpruse-vaenu vahekorrad: kui pole mulle
vennaks sa, siis löön su pealuu sisse ma!

Maailma ja maailmarahu kindlustamise võib
Thomas Manni veendumuse järele tagada euroopa
kultuurautonoomsete rahvusriikide föderatiivne
majandusliit (unioon). Euroopa unioon on see uus
maailm, mis meie noorsool saavutamiseväärse si-
hina peab silmade ees seisma. Vana kõdunenud
Euroopa laguneb; uus peab tõusma vaimu uuene-
mise, isikliku aktiviteedi ja humaansete solidar-
teedikohustuste täitmise kaudu, mis suunatud vä-
givalla vastu.

Sellise maailmapildi on loonud õilsaim saksa
kirjanik ning teadlikem eurooplane Thomas Mann.
Kes sarnast on suutnud, sel on suurust. Tema vai-
must peaks maailm kord tervist ammutama.

sid jõge mööda alla ja löid telgid üles. Ei puudunud vanemate mundrimeeste hulgas ka vaimulik, kellele ehitati eraldi taevakarva-sinine telk. Kõik maailmatu kena ja kiiduväärt. Noored tuuakse metsa kesk loodust ja vabadust, karastama oma tervist ja nautima looduse ilu. Kuid eksitus oli arvata nii. Elu laagris sündis kasarmliku korra järele. Mitu korda päevas löödi poisse ritta, ja mis nendega seal kõik tehti, seda polnud tahtmist vaadata. Võis tähele panna ainult ühte, et vabadusest ja looduse nautimisest polnud seal juttugi. Suplemagi minnes põrutasid vaesed vabaduseta poisid sõdurisammul kõvasti jalga liivasel jõekaldal, ning kui oli supeldud, siis mindi samal kombel tagasi, kusjuures vahva kapral kamandas:

„Nüüd, poisid, laulda!“

Läkski lahti tuntud kasarmulaul, millest asjata oleks otsida moraali, küll aga kõike muud. Jäi meelde, kuidas üks väike, vahest vaevalt üle 10. eluaasta jõudnud mehike ühes teistega kõigest kõrist ja ehttäismehelikult laulis:

„Ma läksin aida taha,
Tirallallaa!
Ja võtsin saapad maha,
Tirallallaa . . .!“

Esimesele salgale järgnes teine salk väikesi rivimehi ja seal laulsid lapsed teist sõdurilaulu, millest jäid meelde järgmised sõnad:

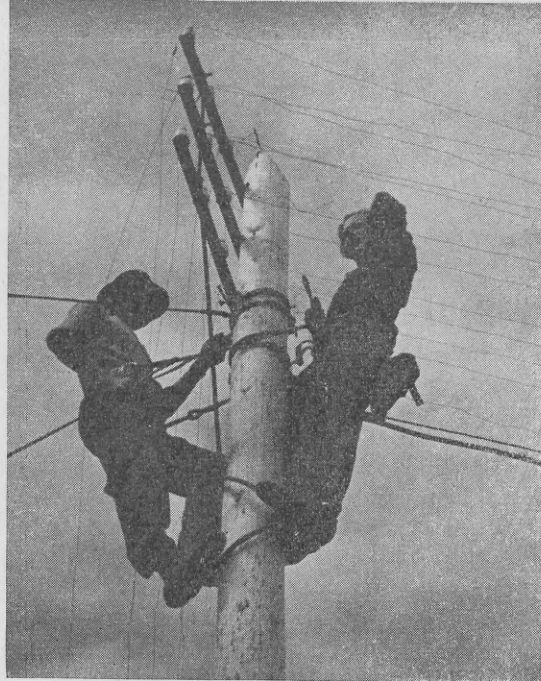
„Siis neiu palus põlvili,
Kõssa, kõssa, kõnna, kõnna . . .“

Lugupeetud lastevanemad ja pedagoogid, kes teie unistate sellest, kuidas lastesse maast-madalast istutada vabaduse- ja moraalmõisteid, — mis ütlete teie sellise „kasvatustöö“ kohta, mis üha enam ja enam hoogu võtab?

2

Nagu teada, esineb ka Eesti oma väljapanekutega Pariisi maailmanäitusel. Selle korraldamine tekitas möödunud kevadel rohkesti kõnelusi, eriti sellepärast, et korraldajateks hangiti sääraseid suurus, kelle võimetusse meie avalikul arvamisel ei olnud usku. Kuid — mis me räägime, — meie „avalikul arvamisel“ pole viimasel ajal kaalu, ja nii siis tuligi, et kõik arvustused ja kahtlemised ei avaldanud näituse korraldamise peale mitte mingit mõju, vaid kõik läks nii, nagu igaigused nõunikud ja teised tegelased olid ette määranud. Ja tagajärg?

Maailmanäitusel, kus iga riik ja rahvas püüab esitada oma parimat ja korraldada väljapanekuid ruumile vastavalt võimalikult rikkalikult, — seal haigutab Eesti osakond tühjusest ja mannetusest, rääkimata maitsest. Näituse külastajad kodumaalt, kes on külastanud Eesti osakonda ja püüdnud kuulata, mis arvavad võõrad eesti väljapanekutest, on pidanud võõraste suust kuulma peagu ühte ja sama lauset: „Läheme siit ära, see ei ole veel valmis“.

Pärast äikeseilma liini parandamas

Möödunud kuu keskel, nagu ajalehtedest võis näha, jõuti meil kodumaal viimaks ka samale arvamisele, et Eesti osakond Pariisi maailmanäitusel ei ole tõesti mitte veel valmis, ja hakati kiires korras organiseerima näituse täiendamist. Kutsuti kokku nõupidamine, kus ei puudunud sääraseid asjatundjad, nagu Siirak, Paris, Wunderlich, ning teised pisut kõrgemate tiitlitega isikud. Ajalehtede informatsioonist nähtub, et peeti vajalikeks maailmanäitusel Eesti osakonda täiendada paari tooliga, eesti graafikaga ja ühe skulptuuri kipsist valandiga, mille originaal konutab ühel Tallinna avalikul platsil. Kuupalju need esemed kokku suudavad Eesti osakonna taset maailmanäitusel tõsta, ei tea muidugi ütelda. Ainult ühte peab märkima: täiendused jõuavad kohale vast küll septembri keskel, kui mitte hiljem, maailmanäitus aga läheneb lõpu poole ja suurem osa külastajaid on Eesti osakonnast vist juba saanud oma mulje, mida nad nii taktiliselt on osanud resümeerida: „Läheme siit ära, see pole veel mitte valmis“.

Ja veel: kuuldu, et Eesti raamatud, mis olid määratud Pariisi maailmanäitusel väljapanemiseks, ei olevat üldse kohale saabunud . . .

Oleks huvitav kuulda, mitu miljonit on Eesti rahvale maksma läinud selline esinemine Pariisi maailmanäitusel.

3

Nagu ajalehtede teadetest näha, lahkuvad Poolast toodud töölisel Eestist aeg-ajalt, kuid järjekindlalt. Mõnestsajast poolakast, keda möödunud kevadel suure heameelega Eesti kaevandus-esse ja taludesse tööle toodi, on juba suur osa oma kodumaale tagasi pöördunud. Mis sundis neid lahkuma? Pole raske leida vastust, kui tead,

Tõtt Hispaania sündmuste kohta

President Azana kõneleb

Hispaania kodusõja aastapäeval pidas vabariigi president Azana Valencias rahvahulkadele suure kõne, mida kohane on ka eesti lugevale üldsusele tutvustada. Ehk aitab see kaasa selle valedale ja vassingute udu hajutamiseks, mida saksa natslikud teadeteagentuurid edukalt levitavad siinse vabariigi päeva-ajakirjandusse, et varjata Hispaania sündmuste tõelist palet.

Mõningaid tõdesid.

Juulikuus 1936, ütles president Azana — kehtis Hispaanias seaduspärane poliitiline kord, mida kõikide maailma valitsuste poolt tunnustati ja mis nende kõikidega rahu ning sõpruses elas. See seisund põhjenes hispaania rahva vääramatul õigusel ennast vabalt valitseda poliitika kohaselt, mis vastab maa elanikkonna enamuse tahtele. Kuid siis, ühel päeval juulikuus 1936 puhkes Hispaanias mäss. Üks poliitiline partei või mitmed poliitilised rühmad, kes nõus ei olnud vabariigiga ega vabariikliku poliitikaga, otsustasid selle vabariigi kukutada ja vägivalda abil rahvusliku poliitika suunda muuta. Need rühmad tõusid üles vabariikliku korra vastu ja kasutavad oma sihtide saavutamiseks abinõuna suurt osa Hispaania sõjaväge. Sealt saadik algab juba kuritöö.

Järgnevail kriitilisel päeval võideti mässulised Madridis ja Barcelonas, samuti nurjus mäss Valencias ja riigi põhjaosas. Ja poleks mässulised mitte saanud teisi jõude ega omandanud teisi sihte peale nende, mis neil alguses olid, oleks mäss juba

et töötasu Eestis on madalamaid maailmas, kuna elumaksumus on siin kaugele ette jõudnud ja tõuseb iga päevaga. Kui meie omad tööliselised nõudsid töötasude tõstmist vastavalt turuhindade tõusule, siis vallandati nad ega hoolitud nende õigustatud nõudmistest. Mõni Poolasse ja loodeti sealt leida inimesi, kes suudaks meie töölisi uskuma panna, et inimene võib ka poolmuidu tööd teha. See lootus on nüüd täielikult luhtunud, sest kuigi otsiti poolakaid kõige pimedamaist ja vaesemaist Poolamaa nurkadest, kus viletsus ja tööpuudus kohutav, ei leitud siiski mitte sääraseid, kes oleksid suutnud ja tahtnud siin vastu pidada.

Mis edasi? Kas hakatakse otsima uusi kergeusklikke võõrsilt või võetakse viimaks aru pähe? Eestis pole mingit töölistepuudust, kui tööliste makstakse elunõuetele vastavat töötasu. On asjatu mängida kannataja-osa ja seletada, et töötasude tõstmisega tuleks ettevõtted sulgeda — vähegi inimlik töötasu pole veel ühtegi ettevõtet pankrotti ajanud. Ja see poolakate-afäär! Ta on kõige oma traagikaga näidanud, millised on meie olud ja arusaamised.

mõni nädal pärast selle puhkemist maha surutud olnud.

Võõrriikide vahelesegamine.

See on üks tõde, mis kohe silma hakkab: kui sõda Hispaanias juba aasta kestab, siis ei ole siin enam tegemist sisemise mässuga, vaid väliste jõudude sissetungi, invasiooniga. See ei ole enam sõda, mida peavad mässulised sõjaväelased, vaid varjatud invasioon, mida juhivad võõrad riigid Hispaania vabariigi vastu. Kolm riiki on Hispaaniasse sisse tunginud: Portugal, Itaalia ja Saksa-maa.

Sissetungi põhjused.

Mis on siis selle sissetungi, invasiooni põhjus? Juba möödunud aastal ütlesime meie, et mässuliste siht ei ole mitte üksnes Hispaania vabariikliku korra kukutamine. Hispaania sisemine poliitiline kord ei huvita mainitud kolme riiki mitte väga, ja kuigi see neid huvitaks, ei õigustaks see nende sissetungi. Ei! See, mida need riigid meie juurest otsivad, on meie mäekaevandused, meie toorained, meie sadamad, kontroll väina üle, laevastiku toetuspunktid Atlandi ookeanis ja Vahe-meres. Ja milleks see kõik? Et ähvardada Inglis- ja Prantsusmaad, selleks rünnatakse tänapäev Hispaaniat, selleks vallutatakse meie vabariigi pinda.

Pöördumine Rahvasteliidu poole.

Hispaania vabariik pöördus Genfi asutise poole mitte selleks, et teda paluda, et ta Hispaania valitsusel aitaks riigi sisemist konflikti lahendada. Selle konfliktiga peab Hispaania valitsus ainuüksi ja omal jõul toime tulema. Ei, ta pöördus Rahvasteliidu poole, et see rahvaste õiguste valvur teatavaks võtaks, et ühele Rahvasteliidu liikmele võõraste riikide poolt, kellest vähemalt kaks sama asutise liikmeskonda kuulub, on kallale tungitud. Sellepärast oleme meie Genfi läinud. Meie oleme sinna läinud ja läheme ikka jälle, sest et meie ei uskunud ja ka tänapäev veel ei usu, et Rahvasteliit enese võiks muuta mingiks lõpmatuseni kestvaks Viini kongressiks, kus kaks või kolm suurriiki kulisside taga manööverdab ja kus väikeriigid etendavad ainult statistide osa. Me läksime Rahvasteliitu, sest et meie uskusime — ja ka tänapäev veel usume, — et vähem tugevad rahvad, teise järgu rahvad — kes moodustavad enamuse — seal midagi muud peavad tegema kui tunde lugema, mil neid tabab sama saatus kui tänapäev Hispaaniat. Hispaania valitsused on üksteise järel Genfi läinud, et oma häälele vastukaja leida. Ja viimaks Rahvasteliit . . . kinnitas oma pidulikus otsuses, et Hispaanias võitlevad võõrad sõjaväed seadusliku valitsuse vastu.

Meie ratsaväelaste suvised õppused Väraska laagris

Londoni mittevaheseisemiskomitee.

Aga mis on siis see Londoni komitee, ja mis ülesandeid ta täidab? Tõeliselt põhjendab see komitee valed ideed, ja tema tegevus on kahemõtteline. Londoni mittevaheseisemiskomitee, Rahvasteliidu aseaine Hispaania küsimuses, ei asenda tegelikult mitte Rahvasteliitu, vaid halvab ning takistab teda. Londoni komitee, mis loodi selleks, et ära hoida igasugust võõrast vaheseisemist meie sisemisse konfliktis, on saavutanud ainult ühe mittevaheseisemise: Rahvasteliidu oma. Hispaanial ei ole selles komitees esindust ega hääleõigust, Hispaania konfliktis ei arutata seal mitte õiguse, mõistuse ega rahvusvaheliste lepingute seisukohalt, vaid nagu tõsiasi küsimust ja niikaugelt, kui see viie Euroopa suurriigi huvidele kasulik või kahjulik on. See on praegu realiteet.

Vabariigi õiguste vastu.

Londoni komitee funktsioneerib, aga tema otsused käivad täielikult Hispaania vabariigi õiguste vastu. Esiteks on Hispaania valitsuselt suurelt osalt riisitud õigused, mida ta seaduslikult omab väliskaubanduse alal. Teiseks täidavad teatud valitsused, kes oma sõna orjad on, täpselt mitte üksnes Londoni komitee otsuseid, vaid ka seda, mida seal veel pole otsustatud. Samal ajal aga rikuvad teised valitsused jultunult kokkuleppe tingimusi, mis komitees pidulikult on vastu võetud, ja seda kõikide teades. Kolmandaks võetakse vastu kontrollkava, aga jäetakse sellest täielikult välja õhusõjavahendid ja -materjalid. Neljandaks lükatakse, kui kontrollkava on vastu võetud, selle maksmapanek nädalate ja kuude kaupa edasi, et võita tarvilikku aega, et Hispaania mässuliste sadamais maale saata väeosi, relvi ja muud varustust ja seda kõike niisugusel hulgal, millest arvatavasti peaks aitama vabariikliku valitsuse võitmi-

seks. Viieandaks antakse nõusolek merekontrolli maksimahakkamiseks sel silmapilgul, kui Hispaania näib juba küllalt olevat võõraid divisjone, küllalt lennukeid, küllalt tanke ja muid sarnaseid asju, mis seni mässulistel puudusid võidu saavutamiseks. Kuuendaks: merekontroll funktsioneerib, aga mõne nädala järele leitakse kokkudes, et kõigest sellest sõjamaterjalist, mis enne kontrolli rahulikult on maale toodud, ei piisa, et meid põlvili sundida. Ja nüüpea, kui see on selgeks saanud, algavad „vahejuhtumid“ merel, „vahejuhtumid“, mil ei ole muud eesmärki, muud sihti kui merekontrollkava purustada.

Õiguse ja vägivalda vahel ei saa olla kokkulepet.

Merekontroll kaotatakse silmapilgul, kui kindlasti on selgunud, et selle mõjust mitte ei piisa, et meid hävitada. Ja siis korraga tekib kompromissiplaan kahe seisukoha vahel, mis näivad olevat lepitamatud. Meie usume, et kompromissid võimalikud on, et need terve inimesmõistuse järele sageli koguni soovivad on. Eelduseks on siinjuures, et neid sobitaks kaks vastast, kelle ühesugused õigused või seaduslikud huvid on sattunud vastamisi, kuna neid aga vaja on viia kokkukõlasse. Kuid kompromiss õiguse ja vägivalda vahel, kallaletungija ning kallaletungitava vahel: see ei ole võimalik. On ainult üks alternatiiv: kas jääb õigus rikutuks või saab vägivald karistuse. Sel juhtumil ei ole olemas mingit kompromissi. Ja tõeliselt ei ole seda olemas ka Londoni komitee viimases kavas. Mis selles kavas ette pannakse, see on Hispaania valitsuse — tuhat tänu! — ja mässuliste tunnustamine sõdivateks poolteks.

Interventsioon mässuliste kasuks.

Siin on tegemist mitte üksnes õigusemõistete pahurpidipööramisega, vaid kõige mõjuvama abiga, mida mässulised nii poliitilisel kui sõ-

Kirjad Erni Hiirele

II

Väga lugupeetav kolleeg!

Peatuma jääme vilmases kirjas Saksamaa oludel. Seal on teadupärast Hitler Münchenis avaldanud kunsti kohta oma vaated, mis kujunesid küll tol ajal, kui ta oli alles — maalisel. Kujunenud, kindlaks tardunud ilma edasi arenemata.

Sest asjaolu üksi, et ta oli vaid käsitöölaine, ei õigusta halvaks panu. Loendamatu rida kunstnikke on alustanud maalrisellidena, arenenud, üle läinud kunstile ja on kuulsaks saanud ja suurusteks. On kujureid, kes olid müürsepad, ja Benvenuto Cellini oli kullassepp. Kõik oleneb vaid andekusest, arenemisvõimalustest ja arengutahtest.

Nii siis: Hitler on avaldanud oma vaateid selle kohta, mis on õige ja sünnis kunst, mis on rahvuslik kunst ja mis ei ole seda mitte, vaid puhtalt soperdamine.

Hitler tarvitas aga mõnda lauset, millest ilmneb suur võhiklus kunsti ja looduse suhtes. Ta ütles nimelt umbes nõnda, et see, kes maalib nurme sinisena ja puid lilladena, pole kunstnik. Ning avaldas seega, et tal pole silma värvide jaoks, rääkimata sellest, et kartulipõld õitsemise ajal võib olla lilla, niisama nagu lhanurm sinine. Kuid on ka värvimänge looduses, kus päris muldki palstab sinisena, kus puud on kaugel rohelisest, vaid on tõmmud, lillad, hallid, punased jne., olenemata sellest, kas nad on sügls- või kevadvärvis. Seda Hitler ei tea.

Kuid mida ta ka ei tea, on nimelt see, et kunstis on muinasmald, kus kõik värvid muutuvad. Ja edasi: ka ei tea ta seda, et värvidegamma mõjutab meie tundmusi nagu muusikagi. Nõnda et erillistes värvides hoitud maastikud ja ka žanrpildid, isegi portreed võivad edasi anda tahta teatavat meeoleolu, teatavat kindlat muljet.

Ning ilma et meie edasi siirduksime kõigele sellele, mida kunstis taotlevad stiil ja joon, võime lihtsalt ütelda, et Hitler on oma kunstitundmises jäänud hoopis algelisele astmele. Kuna ta aga on võimas mees, tohib ta rääkida ja käskida, et kunst olgu niisugune, nagu

jalisel alal kunagi võiksid saada. Sellega on Londoni komitee, mis asutati, et takistada igasugust välismaist vahelesegamist Hispaanias, jõudnud niikaugele, et ta provotseerib 30 riigi interventsiooni mässuliste kasuks ja püüab sellele interventsioonile anda koguni seaduslikkuse ilmet.

Ning sõda Hispaanias kestab edasi, õgib nagu hüglaparasit hispaania rahva keha. Aga on veel midagi pahemat kui sõda: see on salajase sõja moraalne skandaal, selle sõja, mida hispaania rahva vastu peavad teised riigid kogu maailma kaasteadmisel. See on kuritöö, millele me vaevalt võime leida paralleeli, sest Poolamaa jagamisest saadik 18. sajandil ei ole Euroopas tehtud poliitilist kuritegu, mis on võrreldav sellega, mida tehakse praegu Hispaania kallal. Ja keegi ei taha selle eest ametlikult kanda vastutust. Kuid mul on siiski kindel veendumus, rohkem kui veendumus — tõendus, et meie asja selgus ja õiglus endale tee rajab läbi maailma.

teda mõistaksid need, kes korjavad kompvekikarpidelt ja saapaviksi-kuulutustelt ilusaid nägusid või magusaid maastikke ning riputavad need voodi kohale seinale. Kõrgemate kunstinoüete juures pannakse vahest ka õlekõrtest või kullatud kuuseokstest ja männikäbidest raam ümber.

Hitleri sõnad on tiivustanud ka Goeringit, kes samuti seab üles oma kunstiteesid. Ja kirjanduse suhtes on Goebbelis juba ammu astunud vajalikud sammud, et viia loomingut rahvuslikusse rööpasse. Võikad autodafeed, pidulikud raamatupõletamised saatsid keskajaliselt äraproovitud propaganda kujul seda toimingut.

Aga kuigi meie ütleme: keskaeg, kuigi meie püüame sellele sõnale sisendada hulka tunnet põlguse näol — kas jätkub meil tõepoolest niipalju veendumust, et seda kõike hukka mõista, keskaega oma raamatu-tuleriitade, oma piltiderüüstamise ja paavstliku indeksiga? Kas ei ole õieti meis enestes mitte elamas päris ja väga sarnastki tulisust rahvusluse või usu nimel, mis näeks õieti heameelega, kui meilgi mõni võim toimiks sama laadselt? Seejuures lootes, et ega päris hulluks ometi ei lähe, küll osatakse piiri pidada ja hoiduda ilmsete eksisammude ja naeruväärsuste eest. Kas ei ole meilgi sõideldud ja võideldud iga võõrapärasuse vastu, kõhblust ja komblust häiriva nähtuse vastu kunstis ja kirjas ja kas ei tehta seda tänapäevalgi *mutatis mutandis* selle või teise lipukirja all? Ja kas pole ma ise mitte kutsunud ristisõtta kõige selle vastu, mida mina pean kahjulikuks või üleliigseks, ilmaaegu rahvast ja turgu koorimavaks, rahva jõudu raiskavaks? Kas ei kostnud eelmises kirjas mainitud Kirjanikkude Liidu peakoosoleku nõudmistest vastu sedasama, mis nõudis võõra kirjanduse hülgamist sel näol, et temast ärgu kõneldagu arvestustes ning ülevaadetes? Kas ei ole mitte siin või seal, peagu enesele teadmata, kihvatanud südamesse soov, et tulgu ometi appi mõni võim käsu ja keeluga, mis suunaks kunsti ja kirjanduse õigeaks peetavasse rööpasse?

Siinjuures aga paneme tähele, kui oleme suutlised selleks oma teadmiste ning intelligentsi kaudu, et on õieti üsna lahkuminevaid vaateid ja väga palju erisoove kirjanduse kui ka kunsti suhtes. Õigeusklikud ja fanaatikud lubaksid ainult usulist kirjandust ja ikoonasid või altaripilte ühes piiblliloo illustratsioonidega, vabameelsemad usklikud laiendaksid muidugi piire, mõned isegi nõndakaugele, nagu mõningad paavstid, kel meeltemööda olid Bocaccio ja Paul de Kock. Siit pornograafiani on vaid pisike sammuke, ja kui võtta mõõdupuuks seda indu, millega loetakse kõike väga kõditavat, niisama seda, et mõni Ned de Baggo võib rumalat raha teenida oma päevapiltidega ja et on olemas suuri tööstusi, kus valmistatakse niisuguseid ülesvõtteid kui ka vastavat kirjandust, siis veendume meiegi selle kalduvuse tugevuses.

Lipukirja, kunst olgu vaba, tarvitavad õieti kunstnikud ise kui ka Baggod ja mainitud pornograafia-tööstused. Kuid vaba on olnud õieti vaid kunst ja kirjandus, mitte aga Baggode ja konsortide toodang.

Aga kõik need kirjanikud ja kunstnikud, kes peavad kunsti vabaks, annavad harva enestele aru, et see vabadus on ainult näiline, on siin riigis vähem piiratud, seal rohkem. Ning nende ridade kirjutaja ka ei tea, kas see vabadus on kuskil absoluutne. Kus vabadus erootilisel alal võiks olla vähem kitsendatud, seal on ta seda vahest rohkem poliitilisel alal, ning mõnel pool on usuline moment nõnda valitsev, et ta kitsendab rahva maitse ja veendumuste survel sedagi, mis oleks luba-

tav seadusetahe järele. Ei saa pornograafilised tooted muidu levida kui salaja, sest sõna- ja trükivabadus on küll põhiseaduslikult olemas, aga on jälle teisi paragrahe, mis on sihitud kõlvatuse vastu, ja need siis takistavad avalikku levikut.

Nõnda et absoluutne vabadus on ikkagi küllalt illusoorne, tsensuur sel või teisel kujul on küll igal pool valitsemas ja mitte vaid erakordsetel aegadel.

Küsimus aga on, kes paneb maksma selle tsensuuri. Belgias pani aastate eest vaimulik seisus ja selle kaudu immutatud avalik arvamine protsessi käima Lemonnier' „Inimese elu“ vastu kui kõlblust riivava teose vastu, kõigi nimekate rahvusvaheliste kirjanikkude protesti saatel. Venemaale ei ulatu ükski rahvusvaheline protest kirjanduse ja kunsti vägistamise vastu. Hitlerist, Goebelsist ja Goeringist on juba juttu olnud. Ja kui meil oleks pääsenud kunagi tüürile see „rahvuslik“ rinne, kes tahtis hüljata välismaise kirjanduse ülevaadet ja temaga tutvumist, siis oleks meil olnud üsna omapärane rahvuslik tsensuur.

Kas ta oleks olnud radikaalsem Hitleri omast, kas tal oleks rindes eneses tekkinud lõhenemisi ja maitselisi kontsessioone või aga oleks ülekaalu võtnud absoluutselt pime sallimatus mõne ilusa nimetuse all, see on iseküsimus ja õieti jõuküsimus, kus tugevam oleks oma tahte läbi surnud. Aga teoreetiliselt on ta seesama nähtus nagu igal pool mujal, kus pannakse kitsenduste alla nõndanimetatud vaba kunst. Üks an aga selge: mida radikaalsem on tsensuur, seda erakorralisem on aeg, teiste sõnadega maailmavaateline või relvadega sõda. Kuid kui rahvuslikkudel aegadel tsensuur läheb radikaalseks, siis juhivad teda õige altpoolt kerkinud härrad, kelle silmaring on äärmiselt kitsas ja kelle hariduslik tase madal, või aga väga haritud Pobedonostsevid, kes näevad hariduses ja laias silmaringis vaid inimeste kannatamist.

Meil maksab praegu veel komme siunata orjastavat tsariaega. See aeg oli aga võrreldes mitmesuguste teiste riigivalitsemise vormidega üsna kenake idüll, nii palju kui see puutus vaid venelasi endid. Sellega, et rahvas ei loeks keelatud kirjandust, tuld toime lihtsalt ja kergelt: rahva määratud massi ei õpetatudki lugema. Hõre kiht intelligenti söimas ja urises, luges aga siiski kõike. Sest saadi seda ikkagi, raskustega vahest küll, aga saadi konterbandina ning altkäe. Kuid vabaduse

printsibi pärast oli nurin väga suur ja viis lõpuks ühes teiste põhjustega revolutsioonini. Elada ei olnud aga viga, kirjanduse ja kunsti suhtes nimelt. Isalikult hoolitseti selle eest, et oli olemas keelatud kirjanduse nimestik, mille järele intelligents sai seda, mis oleks huvitav lugeda ja hankida ja käest kätte minna lasta. Kui aga nüüd Saksamaal näiteks keegi langeb kahtluse alla, et ta nagu tahaks huvi tunda mõne keelatud raamatu järele, siis on sellestki küllalt vangilaagri jaoks. Et Venemaal keelatud kirjanduse pärast, kui ta mitte polnud poliitiline, kedagi oleks karistatud, ei olnud kuulda. Ja poliitiline kirjandus ei toonud ränka karistamist hankimise ja lugemise puhul. Nüüdne Venemaa seab seina äärde, teeb puhastustööd. Ei tarvitse raamatukapis olla ühtegi Trotski brošüüridestki, aitab, kui üteldakse, et keegi igatseb neid lugeda.

Nagu siit näha, on maid, kus on trükivabadust ja sõnavabadust relatiivsel määral, ja on teisi, kus seda ei ole mitte sugugi.

Sellest kirjast, mis ma siin olen kirjutanud, loetakse mõnel pool muidugi kergesti ja meeeldi välja, et ma olen ka veidi trükivabaduse vastane ja tsensuuri poold. Kuid ma olen vaid pealtvaataja, kes ei suuda maailma teiseks muuta. Teinekord aga kindlasti mitmesuguste kitsenduste poold, mis ei laseks levida pahna trükitoodete ja piltide näol. Ja loen ennast sel põhjusel mõistlikuks inimeseks.

Ning seda pahna on palju. Seda toodavad kõik need, kes on kutsumata kirjanikud ja kunstnikud, need järelojooksikud, kellelel enestel pole loominguädet ega taipu, vaid kes järele aimavad suuri katsetajaid, uute teede otsijaid ja leidjaid, ilma et nad ise neid mõistaksid. Sellepärast olid meie kunstinäitused omal ajal täis poriga maalitud sante ja vigaseid ja inetusi. Ja sellepärast oli meie kirjandus täis patsifismi iga hinna eest, õieti meie vabadusvõitlejate hinna eest. Niisama nagu ta täis oli kommunismi kõõma, mis tolmas meile idast.

Ja kunstis oli meil paljugi sellest, millest kirjutab sõber mulle Münchenist:

„... vaatasin Müncheni kõmunumbrit „Entartete Kunst“ näitust, mis on mõeldud „jüdisch-bolschewistische“ kunsti mahategemiseks: futuristid, kubistid, dadalistid kõigist Saksa kunstikogudest, mille kogumulje on lõesti rabavalt totakas. Iga teose juures on märgitud selle lähtekoht ja hind, sajad, tuhanded ja kümned tu-

Suvine töö paemurrus

Kui algas Maailmasõda

Teine katkend Noor-Eesti kirjastusel ilmuvast mälestusraamatust

Mõne lühikese tunni järele algab minu ära-sõit kodulinnast. Omaksed loodavad mind veel kord näha raudtee ülesõidu-kohal, sest vaevalt nad suudavad mind leida ses rahvarüsingus, mis nüüd on vaksalihoones. Võtan oma sumadani ja magadisriiete-pambu ning istun voorimehele. Sinel muidugi jääb selga, sest kes on kunagi näinud, et sõjaväelane kannab käel oma üliriiet? Higistan koledasti.

Vastu tuleb pikk matuserong. Parajasti viiakse maamulda doktor Eisenschmidt ühes oma isa ja pojaga, kes kõik kolm said õnnetut surma oma talu liivaaugus.

Ons vaja ütelda, millise mulje jätab minule see aeglaselt liikuv leinakäik?

Jah, vaksal on tulvil täis rahutut rahvast. Saanud kassast pileti, ma sõna õiges mõttes pean k i s k u m a oma kandameid läbi tiheda rahvahulga. Tahan son'idelt (Jürgenson ja Peterson) küsida, kas neil pole häbi käia sääraсте kõrbenud pagunitega, kuid sealsamas piiravad mind ümber mõned tuttavad ning see ülearune küsimine jääbki küsimata. Muuseas olen juba varemalki tähele pannud, et selliseil saatmisil üsna tihti aetakse suurimat loba ja heidetakse kergemeelset nalja; mõni terasem koguni tirib esile juba ammukuuldud anekdoodi. Aga mine tea, kas maksabki seda laita, sest igatahes on see parem kui teeseldud haletsemine. Üsna eemal näen Ellerit Kippeli seltsis, viipan neile, aga nad ei näe mind — liiga kirju on seekordne vaksalipublikum. Nii ma ei saagi enam pigistada oma nimekaimu ja tema saatja ärimehe Kippeli kätt.

handed margad „töölisrahva raha“, nagu seletavad punased plakatid. Sisseminek maksuta ja vaatajaid käib palju. Vaadatakse vaikides, sest mõtete väljendamine pole moodis siin maal.“

Ning nüüd kerkib hulljulge ja otse ketserlik mõte: et see polekski nii kultuurivastane, kui ka meil korjatakse kokku meie kultuurkapitaliga ostetud maalid ja välja pandaks kolumatsitamiseks. Muudkui professoreid ja teisi suurus, kes neid teinud, ei maksaks kohe maalt välja saata, nagu seda tehakse Saksas. Mis meie vaese Konrad Mägiga küll oleks juhtunud, kui ta oleks elanud Hitleri all! Muide, kui koloristi pean teda väga väärtuslikuks.

See kiri, härra Hiir, venib natuke pikale, ilma et ma õieti midagi kindlat ja otsustavat oleksin ütelnud, midagi, mille järele võiks käia mõtlemata, nõndaütelda kinnisilmi. Aga vist oleks mõnelegi tulus, kui ta mõtleks, vähemalt selle üle, et väga palju on relatiivset siin maailmas, nii ka kirjanduse ja kunsti vabadus, olgu ta kas või kõige vabamal maal.

Jääge terveks ning ärge kartke, et meil poleks mõttevahetust veel edaspidigi.

Teie K. A. Hindrey.

„Kas teiegi kipute sinna?“ küsitab mind professor Paldrock, kes üldises rüsinas on triivunud minu kõrvale.

Ega ma just ei kipu, aga pean minema. Kuid tema ise?

Ei, seekord jääb tema koju; oli ta ju isegi omal ajal kaks aastat Mandžuurias.

Palju tuntud nägusid on lähemal ja kaugemal; palju, kelle nimegi ei tea, aga alles eile-üle-eile nad tulid uulitsal vastu ja on nüüd muutunud nii koduseks, otsekui oma inimeseks.

Äkki tekib ootajais tugev liikumine — rong sõidab ette. Nüüd siin-seal ainult jumalaga! jumalaga! ning vaevaline trügimine perroonile.

Tean, et pole enam lootustki saada isteplatsi, seepärast nihutan oma reisupaunad koridori akna alla ja rõhun end vastu inimestevoolu vaguniuksele tagasi — seal, ülesõidu-kohal, ju tahetakse mind veel kord näha.

Ja nad näevadki mind. Lehvitan neile taskurätti, millele vastatakse niisamuti. Ning siis... Siis ometi kord veab rong mind eemale tartlaste jalust.

Pole viga, ma siiski saan endale isteplatsi, ja nimelt oma armsal sumadani, mis on väljastpoolt ilusat kastanivärvi nagu käsiõmblusmasina kast. Sellel ma siis konutan kogu oma esialgse teekonna kestes — kuni Peterburini.

„Mis siis nüüd, lapsed?“ kõnetab kolleeg Peterson Balti vaksalis kahte võhivõõrast ohvitseri, kes ühes meiega astuvad rongilt. Õnnetu ametivend on kuhugi unustanud oma prillid ja on nüüd pime nagu mutt ega suuda eraldada omi võõraist.

Sõidame „Astoriasse“! meenub mulle üks pealinna suurem võõrastemaja.

Sellega ollakse nõus, sest niihästi minul endal kui ka minu reisikaaslastel pole aimugi, mis tähendab see luksushotell meiesugustele meestele. Aga seda kuuleme juba järgmisel hommikul.

Seame korda oma välimuse, ostame kuskilt uued pagunid ja muu vajaliku ning tõttame sõjaväeringkonna sanitaarvalitsusse. Pika ja tüütava ootamise järele antakse sealt teada meie teenistuskohad. Mind on nimetatud tagavara-väljahospitali nr. 22-se apteeži juhatajaks; Jürgenson samasse ametisse 24-nda hospitali juurde, ja uute sarvprillidega varustatud Peterson — üheksateistkümnendasse.

„Kus on need hospitalid?“ küsime.

„Praegu veel mitte kuskil,“ vastab kõrvelövi näoga ülemarst või ülemapteeker või kes ta on. „Neid alles vormeeritakse Peetri kommerskooli ruumes Fontanka ääres. Nüüd viivita mata

Eesti kriidikaevandus

minge sinna ja esitelge endid oma vanemarstidele. Kõik edaspidine jääb juba nende hooleks.“

Aga kas need hospitalid jäävadki sinna või saadetakse nad kuhugi kaugemale?

„Hee!“ naeratab „lõvi“ poole suuga. „Liiga palju tahate teada, noored inimesed! Rahulduge sellegagi, mis ma teile juba ütlesin. Pealegi pole mul rohkem aega teiega vestelda: näete isegi, kui palju siin on rahvast järke ootamas.“

Tal on jumala õigus, sest rahvast tõesti on palju. Seal on ootamas järjekorda isegi riiginõuniku aukraadis isikuid — mis veel meie! Võta oma paber ja mine . . . viivitamata.

„Noh,“ arutab Jürgenson väljas, Ruzovskaja uulitsal, „kui need on ainult tagavara-hospitalid, siis meid igatahes ei saadeta rinde lähedale.“

„Väga võimalik,“ arvab Peterson. „Kas te ei taha sattuda rinde lähedusse?“

„Ei,“ raputab küsitav pead. „Mistarvis sinna?“

Peterson just tahaks päris lähedalt näha, mis sünnib eesliinil. Kui ma ei tunneks ligemalt seda meest, siis ehk arvaksin, et on tegemist hooplemisega, aga ma tean, et see kolleeg ei kiitle; ta üldse ainult vaatleb oma elukäiku, otsekui ei puutukski see temasse.

Ahnelt ma silmitsen linna ja mulle nii hästi tuntud uulitsaid, kuid ei leia midagi uut; kogu aeg on tunne, nagu oleksin alati elanud siin. Ent nüüd me läheneme Semjonovi hospitalile ning seal, väikese Vedeeni skvääri nurgal, lähevad lahku meie teed. Ei, ma ei liigu siit edasi, enne kui olen näinud seda koda ja mõningaid vanu tuttavaid. Küllap ma varsti järgnen neile Peetri kommertskooli — niipalju ma juba tunnen pealinna.

Tunduva ärevusega ma astun pikka koridori, vaatan hüvakule ja vasakule. Jumaluke, ka siin pole midagi uut! Isegi hospitali lehk on seesama, mis oli aastate eest. Võõrad velskerid saalivad edasi-tagasi ning apteegiuks alatas käib kinni ja lahti. Aga näe, sealt kantselei poolt üsna aeglaselt ja raskete sammudega läheneb mulle minu vana veltveebel Antonov ning annab au!

„Kas te mind enam ei tunnegi, härra Antonov?“

„Kuidas?“ astub vanamees sammu lähemale. „Teie, vaše blagorodije . . . olete Lust. Bože moi! Kas teidki mobiliseeriti?“

„Aga muidugi!“ ulatan käe vanale sõbrale. „Kes siis mind koju jättis?“ Kuidas ta siis nüüd elab? Kuidas on lugu tervisega?

„Ah,“ raputab veltveebel õlgu, „eks ma aja päevi surma poole. Just pidin minema otstavkusse (pensionile), aga nüüd tuli see sõda, nüüd enam ei lasta. Aga näe, teie olete juba sõjaväe farmatsoit nagu need teisedki siin. Vaata, vaata! Ja ammu see oli, kui . . .“

Jah, aeg läheb. Kas neil tänavune remont on juba tehtud?

„Ei ole; pooleli jäi sõja tõttu. Mispärast te küsite seda?“

Mulle just praegu tärkas midagi meelde. Kas ta mäletab veel, kui siin aastal 1910 tehti remonti ja kuidas üks tõbras rikkus ära ülemise koridori värskelt värvitud põranda?

„Hm . . .“ uriseb vanataat, silitades oma valget habemekiilu. „Oi, jaa,“ teeb siis peaga äkilise nõksu, „mäletan küll! Väga hästi mäletan.“

Kas ta viimaks sai jälile sellele mõrtsukale?

„Ei. See jäigi teadmatuks. Aga miks te nüüd veel meenutate seda tühist asja?“

Vaadaku, lugu on niisugune, et see subjekt just parajasti seisab tema ees. Kas ta siis ei tea, et mõrvareid tihti tõmbab tagasi koht, kus nad saat- sid toime oma kuriteo?

„Ma ei saa aru...“ naeratab vana sõjaväe- lane süüdlaselt.

Mis on siin aru saada? Mina'p see ju olingi, kes tookord rikkus selle põranda.

„Teie? Mis te räägite? Aga siis küll olite kaval, suutes seda varjata. Ma tegin kõik, et ta- bada seda kelmi.“

Jajah, tegin minagi kõik, et tema nahka päästa — seletan veidi pikemalt.

„Vaata, kus lugu!“ naerab veltveebel ja kähku vaatab selja taha, kas pole ligidal mõnd ülemust. „Vaat', millal see veel ilmsiks tuli!“

Jah, aga sellega pole see lugu veel lõpul. — Küllap härra Antonov mäletab sedagi, et lubas viis rubla kurjategija ülesandjale. Selle sinise viielise järele ma nüüd tulingi.

Seegi jutt teeb vanale rohkesti nalja. Aga kui lahkume, siis ta muutub tõsiseks ja soovib mulle südamlikult õnnelikku tagasitulekut.

Lähen apteeki.

Seal on alles peagu kõik endised farmatsöi- did peale jöhkra Jakubovitši, kes olevat saadetud Dvinskisse, sealse sõjaväe apteegilao juhatajaks. Tema asemele on tulnud härra Lukjanov, paks nagu tõrs, kanamunale sarnleva palja peaga ja lotendavate põskedega, väikesed silmakedes piilum- mas nagu rosinad saias. Kuid olevat väga mõju- kas isik, nagu pärast kuskil kuulen kõneldavat. Olevat pühima sinodi prokuröri vennapoeg ja kõik puha.

„See on ju väga meeldiv,“ tõstab vana Hoff- mann oma kollase ja kondise nimetissõrme, „et mister Lust meid aeg-ajalt tuleb vaatama! Kas nüüd jäätegi pealinnas?“

Ei tea veel midagi; minu hospital on alles *in statu nascendi* (sündimise ajajärgus). Aga ma ei näe siin kuskil — vaatan aknast välja — uut apteegihoonet, mis ju pidi tema projekti jä- rele —

„Ah,“ heidab härra Hoffmann käega, „on pa- rem, kui me sellest enam kunagi ei räägi! Ütleme ainult, et o l i ilus projekt, aga selleks ta ka jäi. Ei maksa minusugusel väikesel mehel toppida oma nina suurte asjade sekka.“ Ja otsekui öeldu kin- nituseks: kraa—kraa—ptüaa!

Meist möödub magister Staniševski nagu mü- hakas, ilma et heidaks minule pilkugi. „Oodake, kolleeg!“ peatab teda Hoffmann. „Siin ju on meie sõber Lust, kes siin mõne aasta eest teenis oma sundaega. Kas tunnete veel?“

Magister jõllitab mind üle prillide. „Ei,“ ra- putab pead ja kehitab õlgu, „ei tunne. Pole ku- nagi olnud au näha seda härrat.“

„Noo?“ silitab vanahärra oma kaheharalist habet. „See ju on meie Lust.“

„Ei mäleta,“ kordab pan Staniševski.

Kas ta ei mäleta sedagi, kui kord vajutas mu kuuks ajaks pokri?

„Pole aimugi!“ uuesti kehitab õlgu ning eemal- dub.

Muidugi mäletab kõik, aga tal sunnikunahal on nüüd piinlik seda tunnistada. Võtku teda see ja teine, kus ta praegu on! Kõik teised farmat- söidid mäletavad mind vägagi hästi, ainult tema mitte; isegi vidusilmadega „oberlehrer“ Butler paneb käe mu õlale ja hoiatab isalikult, et olgu alati ettevaatlik, kuhu ma ka iganes satun.

Nojaa, nii siis... Küllap ma ehk tulen neid veel kord külastama, ükskõik, kas mind jäetakse siia või saadetakse kuhugi kaugemale. Nüüd vaja vaadata, kuidas elab onu Maksarjov. Kas ta üldse ongi veel siin?

„Oo, jaa. Maksarjov ju kuulub Semjonovi inventari hulka.“ Näe, seal ta ongi, see võltsham- mastega jässakas, alati talitamas oma pudelitega ja purkidega.

„Tere, Maksarjov!“

„Zdraavia želaaju, vaš — Fu, tšort, see ju on Lust! No kuidas sina siia said? Vaata, nüüd ajab sõda kõik vanad logelejad kodunt välja! See on hea — las nad vahel tuulutavad endid. Näe, kuidas meie siin...“

Küllap ma näen, et ta on ikka seesama kange vend nagu muistegi. Aga kas va viinuskit võtab vahel?

„Vahel, jah... See on teine asi; aga nüüd jälle käisin papi juures ja andsin püha töotuse, et kuue kuu jooksul ei võta tilkagi suhu. Ja ei võ- tagi. Ega see pole naljaasi, kui murran vande ja mind pärast surma tiritakse põrgukatlasse. Seal on hullem kui frondil. Kas pole nii?“ lükkab oma kihvad peagu kuue tolli võrra suust välja.

Ei tea: pole veel käinud frondil ega põrgus.

„Oo, kulla velleke, küll saad veel tunda mõ- lemaid.“

Ärgu 'nd ennustagu mulle seda kõige pahe- mat! Jumal on armuline! Parem ütelgu, kas ta teab midagi mõnest meie endisest kaasteenijast?

„Keda sa nimelt arvad? Siia tuleb ja siit läheb neid kaasteenijaid nii palju, et... Kes neid kõiki jõuab meeles pidada.“

Noh, näiteks Mozohhin, Novikov, Stepanov?

„Novikov töötab endiselt kirurgias, Stepanov lamab kõrvahaiguste osakonnas, aga Mozohhinist ma ei tea mitte midagi.“

Nii. Või siis Stepanov on haige. Kes teab, kas võib teda minna vaatama?

„Parem, kui lased ta välja kutsuda — praegu on visitatsiooniaeg. Stepanov polegi nii raskesti haige — ta võib käia jalul.“

Tubli, küllap ma nii teengi. Ja elagu siis hästi vana Maksarjovuška ning andku jumal talle ter- vist.

„Sulle niisama, seltsimees Lust!“

Juba ma tahan minna oma teed, kui laborant mind hüüab tagasi. „Hei, pastoi, pea kinni! Mul

on sulle veel midagi ütelda.“ Ning tulles mulle lähemale, poolsosinal: „Oota natuke koridoris. Ma tulen kohe.“

„Mis tal peaks mulle veel ütelda olema?“ mõtlen, käies pisut edasi-tagasi.

Aga seal ta juba tulebki. „Kas tead, Lust,“ sõnab tasa ja peagu pühalikult, „sa olid alati tubli poiss... Säh, pane see tasku — küllap tee peal läheb tarvis. Peida ruttu, et keegi ei näe!“ vaatab kahele poole. „Ja nüüd siis jätame jumalaga päris ristiinimese kombel.“

Suudleb mind eht vene moodi — kolm korda na perekrest (ristamisi), surub tugevasti mu kätt ja äigab silmist pisara. „Mine nüüd jumala nimel!“

Vaata, milline mees! Andis pudeli taskusse ja justkui harjaga pühkis oma habemekontsuga üle mu näo. Ei, selle tragi taadi kõva koore all siiski on veel midagi peale lõõpimishimul!

Varsti pärast seda ilmub Stepanov hospidali aeda, kus teda lubasin oodata. Väike, kõhnavõitu mehike on nüüd haige kuues ja seoseisse mähitud peaga, otsekui oleks juba käinud sõjaväljal.

„Oi, tere, Oskar Gendrikovišt!“ hüüab juba eemalt.

„Tere, Vassili Ivanovišt! Mis nad on sinuga teinud? Kuulsin Maksarjovilt, et su kõrvad...“

„Jah — kõrvad. Huugavad teised ja valutavadki. Aga jätame nüüd selle, küll see möödub omal ajal, kui pole määratud midagi tõsisemat; kõneleme nüüd muist, tähtsamaist asjust. Näiteks kas või seesama sõda... Mis arvad sellest?“

Mis on minul arvata. Tulin alles nüüd sama provintsist ja toitsin end ainult sellest, mis kirjutasid ajalehed. Parem kõnelgu juba tema kui pealinna elanik ja —

„Ja?“ naeratab Stepanov küsivalt.

Ei muud midagi.

„Noh, olgu siis,“ ütleb Stepanov tasa ja ettevaatlikult. „Loodan, et oled ikka seesama Lust või Luts, kes olid ennegi. Ons nii?“

Minu enda teada olen küll seesama.

„Hästi! Kas tead, mis ma loodan sellest sõjast? Kui me nüüd saaksime sakslastelt ja austerlastelt tublisti tappa! Aga õige tubli nahatäie!“ Tohoh?

„Jajaa. Kuula edasi! Eks sa mäleta veel, mis järgnes jaapani sõjale, kus saime mehiselt parkida? — Järgnes revolutsioon. See küll nurjus, sest sõjavägi oli sellisele liikumisele veel vähe ette valmistatud, nagu ma sulle juba kord seletasin. See oli nii-ütelda revolutsiooni-peaproov, mis meile näitas selle aluse nõrku külgi; kuid pane tähele, kui veel kord tõuseb säärane puhang, siis on vene impeeriumi päevad loetud — juba hoiab suur osa sõjaväge rahva poole. Nüüd on veel ainult vaja, et poolpimedail rahvamassidel ja sõjalastel täiesti avaneksid silmad, et näha, millisesse vere ja viletsuse keerisesse neid tõukasid ainuvalitsejad. Ja siis on rahva võit.“

Aga millisena ta kujutleb olukorda, mis järgneb rahva võidule?

„Küll seda näitab tegelik elu. Oleks üsna lapsik mõelda, et võiks tulla midagi pahemat, kui on praegu; pahemat polegi enam.“

Minu kaaslane vaatab veidi kõrvale ja algab siis hoopis teist juttu. „Jah,“ tõstab jala teisele põlvele, „nüüd ma juba olen abielus ja... Ja on mul juba väike tütargi.“

Oo, vaata, vaata! Kui ma ei eksi, siis vist küll on tema abikaasa endine õde Bogudskaja...?

„Jah, just nii,“ noogutab mu kaaslane.

Meist möödub keegi vingega allohvitser, ja nüüd ma taipan, miks Stepanov nii järsku võttis teise kõneaine. „Aga sina, Gendrikovišt, kas oled poissmees?“

Nii see on. Pole veel leidnud mahti abiellumiseks.

„Braavo, Gendrikovišt!“ raputab Stepanov minu käsivart. „See on ehtsa provintslase väljendus: pole mahti. Aga kuis peame meie siin mahti leidma, kus juba elualalhoiu-küsimus on palju teravam kui kuskil väikelinnas? Imelikud inimesed need provintslased: pole neil aega elada enesele ega oma ümbruskonnale! Ei, sõber, see pole ajapuudus, vaid on flegma. Mis, näiteks, eksitas sindki valgustamast kas või oma lähemaidki tuttavaid? Ega sa vist ei tea sedagi, milline on rahva, eriti tööliste meeleolu sinu kodulinnas?“

See on õigus; ma tõesti olen väga vähe tegelnud kõrgema poliitikaga. Mul pole seda soont. Aga nii... väiksemis, omavahelisis asjus ma küll olen püüdnud veidi puhastada publiku prille.

„Õigus!“ lööb Vassili Ivanovišt endale kämb-laga vastu põlve. „Kuulsin seda siin ühelt eestlasest soldatilt, kes lamas isolatsiooni-osakonnas: sa olevat hakanud žurnalistiks. Kas on õigus?“ Mitte just täiesti.

„Aga mis sa siis oled?“

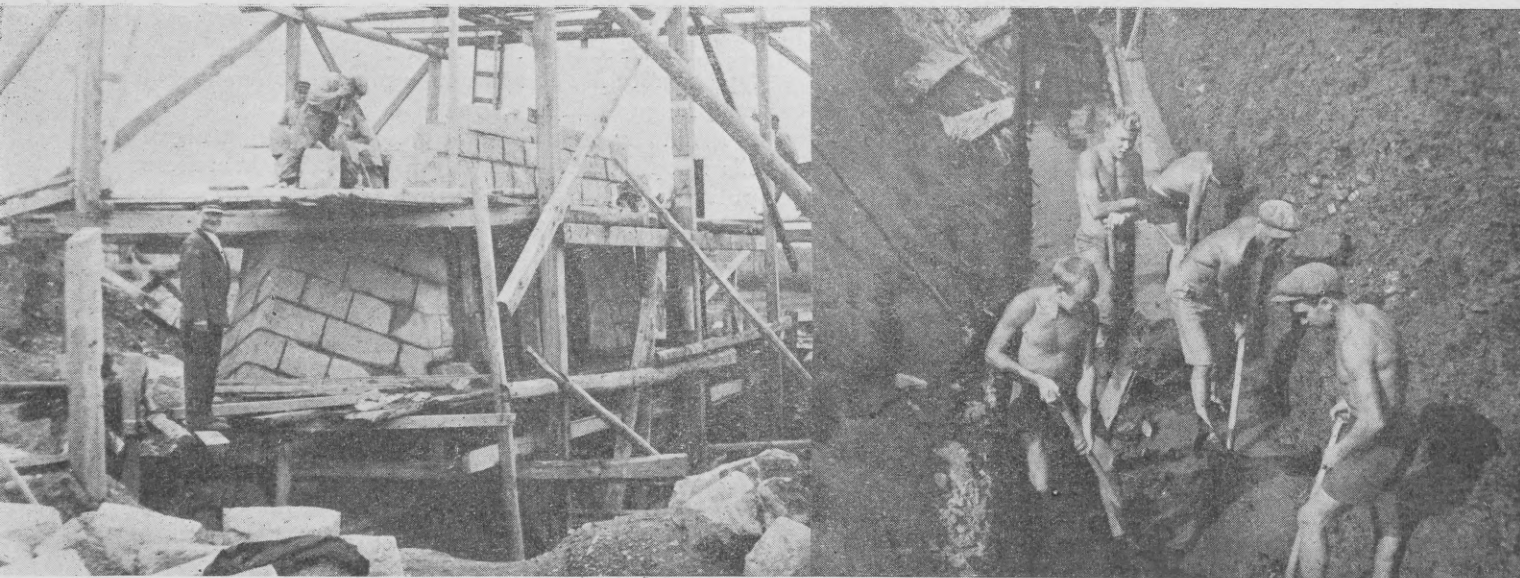
Hm, natuke piinlik on ütelda... Hakkasin kirjutama jutustusi ja näitemänge, ühevaatuselisi. Just enne mobilisatsiooni oli mul käsil „Revidendi“ tõlkimine.

„Aa, tähendab siis — kirjanik! Oijah, nüüd meenub mulle päris selgesti, et sa juba siin kirjutasid midagi. Jah, isegi komandoülem Baškin — kes teab, kus see koerasitt praegu on — tundis huvi sinu kirjatöö vastu. Nii, nii. Siis sa viimasel ajal enam ei töötanudki apteegis?“

Ei. Kuid ka ajakirjandusega tegin hoopis vähe tegemist. Jällegi: mul pole seda soont.

„Pole vajagi. Küllap leiad mahti näidata oma ilukirjanduslikeski teis meie töötava rahva häda. Ära unusta Tolstoid ja Nekrassovit. Nad kindlasti ütlesid oma belletristikas rohkem, kui oleksid seda võinud teha ajakirjanduses.“

Jutustan sõbrale veel üht kui teist oma senisest elust ja tegevusest sõjaväeteenistuse lõpu ja sõja alguse vahel, aga siis äkki kihvatab peas, et mul ju on teha veel üks käik, vägagi tähtis käik. Ega siis muud, kui paranegu ruttu brat Vassili ja elagu nii hästi kui vähegi võimalik praegusel ajal.

Nõnda „vajuivad“ Kärevere silla uued sambad. Ja nõnda käib kaevamistöõ Emajõe paremal kaldal Tartus

Milline on õige kodukaunistamine

Üheks uuemaks aktsiooniks on meil kodukaunistamise laiaulatuslik propaganda. Selle teostamiseks on tegevusse rakendatud hulk isikuid ja organisatsioone. See üritus on iseenesest tervitatav, sest meie kodud, nende sisemus ja välimus, eriti maal, jätavad ilu suhtes palju soovida. Siin on meil vähe tehtud, palju tegemata jäetud.

Kuid selles aktsioonis torkavad silma mõningad asjaolud, mis näitavad, et mõnes suhtes ei olda siin õigel teel. Liiga palju õhutatakse paraadimeelsust ja rõhu-

Ka keslinna tänavad võtavad koguni uue näo

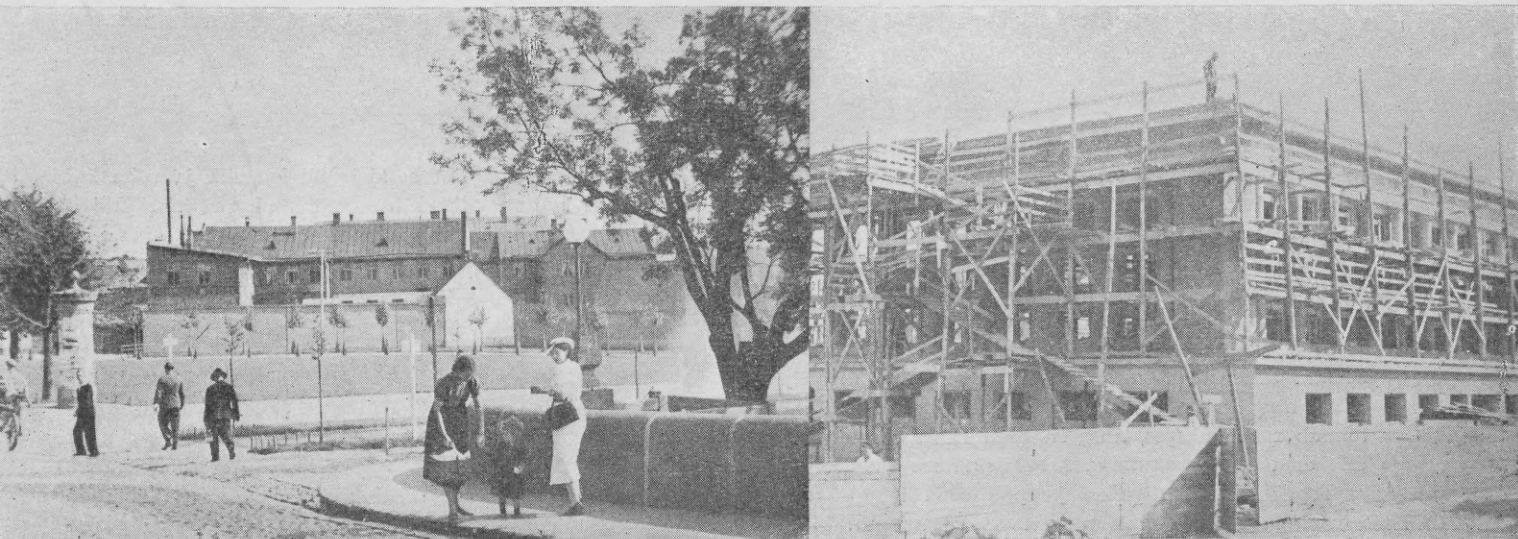

tatakse fassaaditarvidust välise efekti saavutamiseks, jäetakse aga kõrvale sisemise ilumeele kasvatamine. Selline paraadimeelsus ja fassaaditaotlus hävitab sügavama vaimuse ja arendab aina tõusiklust, mida meil on niikuinii palju. Milleks veel süvendada seda praegusaja mentaliteeti ja elustiili, kus ainult väline sära ja hiilgus on tähtsad, mitte aga sisemised väärtused! Selline elustiil viib üha enam ja enam sisemisele õõnsusele ja tühjusele ja kasvatab ebakultuursust ning hävitab tõsist ilumeelt.

See avaldub meil näiteks mööblihullustuses. Mööbel peab olema võimalikult luksuslik, üle jõu luksuslik ja kallid. Sellise erakordse mööbliga tahetakse tõusiklikult hiilata ja teisi üle trumbata. Säärasena ei anna see aga tunnistust vaimsest ilumeelest, vaid tähistab jämedat uhkust.

Mis kõige jumeakamalt iseloomustab sellise uhkelt sisustatud korteri sisemust ja selle ebakultuurset nägu, see on, et seal harilikult puuduvad raamatud. Teadlikult hoitakse raamat sellisest korterist eemale. See rikkuvat stiili ega andvat tunnistust heast maitsest. Uhke ja kalli mööbliga korter, kuid ilma raamatuteta, seda peetakse väärrika seltskondliku seisukoha tunnuseks, kuid tagasihoidliku mööbliga sisustatud korter, kus esinevad ka raamatud, see kutsub meie seltskondliku eliidi silmis juba esile üleoleku-muige. Kui juhtub olema mõni raamatuke, siis heidetakse see niisugusesse kohta, kus keegi ei näe.

Tõsi, on ka selliseid isikuid, kes raamatuid hindavad, kuid mitte kui inimvaimu ja inimhõõnetuse kehastusi, vaid kui luksuseseid, millega teiste ees uhkustatakse. Nii räägitakse, et hiljuti lask-

Nii paistab endise Metropoli plats Kivisillalt ja nii — Tartu valmiv turuhoone

nud üks seltskonnaproua enesele valmistada kallist punasest puust raamatukapi ja läinud siis antikvariaati ning palunud, et antagu temale kolm meetrit punasesse riidesse või nahka köidetud raamatuid, sest õhtul saavat ta kapi kätte ja see tulevat täita raamatutega.

Nii saadakse aru kodukaunistamisest! Sisu, hing ja vaimsus peavad kandma meie kodukaunistamist, mitte aga fassaadi- ja paraadimeelsus ning tõusiklik hingeelu. Sisendagem inimestesse vaimsete väärtuste tarvidust, nagu on seda teadus, kunst ja kirjandus, mille sümboliseks kehastajaiks on raamatud. Iga kultuurne ja haritud inimene teadku, et eeskätt olgu raamat igapäevase leiva ja lihtsa, kuid maitseka mööbli kõrval vajaline ese igas kodus. Kui raamat majas puudub kui vaimutoiduvahend, siis on kodu kõigest hoolimata kõle ja ilutu.

Kuid imelik, just raamatupropaganda puudub meie tänapäeva kodukaunistamise aktsioonis täielikult. Raamatut nähtavasti ei loeta ei ilu- esemeks ega ilumeele kasvatamise vahendiks. Raamatu-aasta tuli ja oli küll paraadilise ja fassaadilise kisa ja käraga; nüüd on aga kõik jälle vait. Raamatu propageerimiseks ei tee enam keegi häält, ei tõsta kätt, ei jalga. Ja ometi tuleks meil kodukaunistamist alata raamatute meie kodudesse viimisega.

Kui palju on meil juba praktilise ja rakendusliku sisuga, teaduslikke ja populaarteaduslikke, ilukirjanduslikke ja kunstikäsituslikke raamatuid, need juhitaagu meie kodudesse ja majadesse, kus nad saavad kõige tõhusamaiks kodukaunistamise vahendeiks selle õhutamajana ja esemeina.

Raamatute kaudu ja abil meie kodusid kaunistama, see olgu meie hüüdsõnaks! Sellega edendame ja viljeleme tõsist ilumeelt ja kultuuri-meelsust ning tõrjume välja paraadi- ja fassaadi-

meelsust ning tõusiklust, loome sinna sooja vaimse õhkkonna ning vabastame selle külmast ja kõledast uhkuskolust.

Vaim, ilu ja hing kandku meie kodukaunistamise aktsiooni, mitte uhkus, võim ja raha! Lihtsus valitsegu meie kodude välimuses ja sisemuses!

Praegu täristatakse igal pool relvi ja uhkustatakse nendega kui rahu säilitamise vahendite ja maailmapäästjatega. Kõik muudkui laagritesse ja relvad kätte! Õpetajad ja õpilased telkidesse ja raamatud nurka! Kõik militaristlikule meelsusele ja militarismi jaoks! Milline sõgedus! Inimest ja kultuuri võib päästa vaid

Ja see on idüll Emajõe pahemalt kaldalt

Riik või rahvas?

Loetakse vahest ebaviisakaks, kui praegusel ajal harilik kodanik — „võhik“ võtab kätte ja mõtleb omi mõtteid riigikorra kohta. Aga tõeliselt on meil ju kõrgemaks võimuks rahvas ja nii iga „võhikki“ osa suveräänist. Nagu ei ole isevalitseja ainuski mõte tähtsusetu, nii ei ole suveräänse rahva ainuski liige nii halb, et ta ei või mõelda, ega nii tähtsusetu, et talle võiks keelata selle lõbu. Kuid mõeldud mõte tahab väljenduda, ning keisergi võib ainult võita, kui ta teab, mis toimub rahva hinges, ning ei sunni rahvast salakavatsevalt oma hinges õhutama rahulolematuse sädet.

Tegelikult on riigielus ja poliitilises teoorias alati võistelnud kaks võimu ning kaks seisukohta: riik ja rahvas, riigi või rahva heaolu seadmine esikohale. Ametlikult on ka iga isevalitseja alati taotlenud ainult oma „armsate alamate“ heakäekäiku ja „ohverdanud“ omagi mugavusi selle heaks. „Tegelikult“ ja „ametlikult“ on aga eriasjad. Keiser võibolla usubki, mis ta räägib; samuti nagu Franco praegu tõenäoliselt usub oma heategevasse missiooni, lõhkudes ja purustades kodumaad ning kaitstes vanu iganenud, kivinenud, kesk-aegeid eluvorme.

„Tegelikult“ ja „ametlikult“ erinevad muuski. Tegelikult on riik ja rahvas alati teineteisega niivõrd seotud, et ühe õnn ja heaolu oleneb suurel määral teisest. Siit tehakse ametlikult järeldus, et ei olegi oluline otsustada küsimust, kumb on siht ja kumb vahend. — See ei ole aga nii. Oleks samaväärne arvata ükskõikseks, kas ollakse alam või kodanik. Need järelduvad teineteisest. — Kui riik tehakse sihiks, siis võib inimese selles olla ainult kõrge kroonu alam.

Vanus idamaa despootia ei oleks olnud kõhklust; kuningas oli jumalast seatud või isegi jumal. Tema oli ühtlasi riik ja tema altarile tuli ohverdada kõik — see, mis jumala kohus, ja see, mis kuninga kohus.

Kreekas ja Roomas oleks öeldud samuti kõhklumata: enne kõike isamaa. — Dulce et decorum erat pro patria mori. Selles „patrias“ sisaldus siin juba osalt ka „publica res“ — rahva asi ja Kreekas vähemasti ajuti „demos“.

vaim, humaansuse-aade, mida ei kannu aga mitte relv, vaid raamat. Seda peaks meie väike rahvas teadma, seepärast püütagu hinge kaunistada ja vaimumeelsust taotella kõigepealt hariduse läbi, mis oleks vaba võimu psühhoosist ja militarismi hingeõhust.

Kestku edasi meie kodukaunistamise aktsioon, seda tehtagu aga hinge ja vaimu õilistamise suunas, tõsise haridusmeelsuse ja humaansuse edendamise kaudu. Peavahendiks tuleks siin rakendada raamat, mis tuleks juhtida kõigisse meie riiklikkudesse ja seltskondlikkudesse asutustesse, kõigisse meie majadesse ja kodudesse, et kõik meie elanikud, riigikodanikud ja ametnikud saaksid raamatuid lugemiseks oma asutustest ja kodudest.

J. Roos

18.—19. sajandi liberaalidele oli iga riik ja võim kui kitsendus pahe. Siht oli selgelt rahva õnn. Riigivõim oli vaid hädaabinõu, paratamatu pahe, mida pidi sallima suurema pahe ärahooldjana, mida aga tuli kitsendada viimse võimaluseni, et ta ei segaks rahva õnnetatolusi. Üldise õnne peamisi eeltingimusi oli isiklik vabadus.

Aeg näitas, et vabadusest, „lindpriiusest“ ükski oli õnnele vähe, ja riigi erikaal tõusis jälle. Ta sai omaette väärtuse ja sellega suuremad õigused. Aga need õigused tuletusid sihist; selleks jäi — üldine heaolu. Selle nimel ja kasuks anti riigile jälle õigus rikkuda kodanikkude absoluutseid vabadusi. Seejuures õigustas vahelesegamise teha teha kõiki inimesi riigi kodanikeks, mitte ainult nimeliselt, vaid ka tegelikult, anda neile õigusi ja eluvõimalusi tegelikult enamvähemgi ühe mõõduga.

Rahva õigust olla siht, primaarne tegur ei ole teoreetiliselt ja ametlikult enam katsutudki kõigutada. See võetakse igal pool aksioomina, nagu ms. näitab kõige autoritaarsemate riigivormide püüetunnistada end demokraatlikeks. Tegelikult on aga kõik autoritaarsed võimud läinud teist rada. Riik, mida esindavad nemad ise, on saanud sihiks ja rahvas surutud alamate seisukorda. Riik ja rahvas on üks, öeldakse selle õigustuseks; tegelikult mõeldakse suurel määral: riik ja mina või meie, meie oleme üks. Ja nii neist kahest järeldub lihtsa loogilise süllogismina: Rahvas, see olen mina (oleme meie). Nii on see Itaalias, Saksas, Venes.

See tulemus soodustab ja õigustabki korruptsiooni ja rahva õiguste tegelikku jalgade alla tallamist, mis esineb kõigis niisuguse korra mais väga suures ulatuses, nagu näitavad ms. viimased Venemaa suured puhastusaktsioonid. „Meie“ või „oma“ mehe patud kaetakse kinni ja sellepärast neid kaugemal ei teatagi; sest „omamehe“ patt on ühtlasi ka „oma patt“ ja omi patte ei taha keegi avalikult tunnistada. Tõeline rahvas kuuleb neist ainult siis, kui „omamehed“ ise satuvad vastuollu ja hakkavad hävitama üksteist. — Kui seda ei ole ja pattudest kuulatakse vähe, ei tähenda see, et neid on vähe. Tihti tähendab see vastupidist: mida rohkem ja rängemaid on patte, seda suurema hoolega varjatakse neid ja summutatakse kõik kuuldused nende kohta.

See salalikkus on mainitud riikide suurus ja nõrkus ühtlasi. Selle tõttu ei saa tekkida avalikku nurnat ja vähem kursisoleva massi võib propagandaliste võtetega panna hõiskama hosianna. See aga ei tähenda veel, et riik sammub õiges joones oma sihi — üldise heaolu — poole. Alguses võibolla on neid vähe, kes seda mõistavad. Aga sunnitud vaikimise tuha all hõigub salalik säde, mis tihti võib oma salalikkusega muuta hädaohtlikumaks avalikust leegist. Oma meeste paratamatu soodustamine toob muu osa paratamatu tahaplaanile tõrjumise, sest ühiskonnas saab üht soodustada ainult teise arvel. — Ja sädemeid tuleb juurde.

Oleme terved, tõbised või meeletud?

Mõtteid oma lähema mineviku küsimusist
A. Jakobsoni „Metsalise raja“ lavapiltide puhul

August Jakobsoni „Metsalise rada“ on nüüd lõppeks jõudnud ka lavale. Seda tükkki mängitakse „Töölisteatriis“.

Alljärgnevad read ei ole mõeldud dramatiseeringu lavaliseks arvustuseks. See on teatriarvustajate ülesanne. Alamal nende ridade kirjutaja tahab teha katset tõmmata mõningaid järeldusi teose psühholoogilisist tõekspidamisest ning katsuda kõrvutada elu ennast üksiku esiletoodud väitega. Seega pole tahetud olla ilhe või teise poliitilise tõekspidamise kummardaja, vaid ainult — vaatleja. Tõtt öelda, mõõdnud ajajärk, n.n. rahvaliikumise tegemine, ei — õieti rohkem — sõda kõigi oma tagajärgedega — ei lase meid võib-olla kedagi veel õieti mõista ega näha sündmuste tagapõhja, nende esilekerkimise õigustust. Aga olgu nõndagi. Mis olnud, on olnud meie lähem minevik ja see on meie ellu vajutanud palju jälgi. Analüüsida, tähendab ka tsu da seda teha, peaks olema iga mõtleja kodaniku kohus ning soov.

„Metsalise rada“ laval jätab õige masendava mulje. Jah, tõsi, autor pole just mitte väga tendentslik, aga lavastuse kaudu see tendents, mis siiski paratamatult autorile omane, on saanud teravamad värvid. On üks moto, mille autor võtnud Gustav Suitsu luuletusest ning mis kõlab: „Kiskja kitse, kirju kitse murrab kui hunt tunane. Rapetest neist, rapetest neist hundi tee on punane.“

Tähendab, nagu seletab seda autor, et suur hunt — see oli sõda. Ning see — sõda — on teinud meist halvavad inimesed, inimesed, kes üksteisest ei hooli, kes üksteist ei armasta, kel veres on vaid kiskja soovid — murda, panna end maksma. Nii need tõbised inimesed teevad rahvaliikumist, või kes ei huvitu poliitikast, see huvitub naistest, võõrastest naistest. Ja pole muud iha kui neid omada, neid teha halvemaks, suutmata midagi muud tahta, olles võimetu tõeliseks armastuseks. Ning kõik on vabandatav vaid seega, et ollakse olnud kord sõjas, ning see on teinud inimese tõbiseks.

Autor, jah, samuti lavastaja paneb meid paljuski uskuma. Me teame, kuidas omal ajal kõik kaugeltki polnud ilus, kuidas veri lõi inimestele pähe, mindi tänavale, lauldi, vaimustuti ning siis — korraga kustus kõik. Võidi kõik pühkida, ilma et oleks jäänud enam ühtegi kangelas — sangarrahvast polnud enam jälgegi — nagu öeldakse teoseski.

On suur julgus öelda midagi kõige värskemate sündmuste kohta. Aga kas me ise õiglaselt terved oleme seda tegema?

Kui usume Jakobsoni, et rahvast hullutasid haiged inimesed, siis on nagu iseenesest esilekerkiv: kes

Nii ei saa „totaalne“ „omameeste“ võim olla püsiv. Ta võib olla hea peamiselt ainult suurriikides imperiaalistlike sihtide taotluse momentidel. Ei tohi aga kunagi unustada, et diktatuur on ajutine vorm ja peab jääma ajutiseks, kui ta ei taha tuua enam kahju kui kasu rahvale — üldisele heaolule, mille kuningadki ütleavad olevat sihiks. — Sest vaba arenemisvõimalus on õnne ja edu esimesi eeltingimusi. Vaba mõttetegevus on loonud kultuuri ja tsivilisatsiooni kõigi nende hüvedega; on toonud parema uue aja.

V. M.

meist üldse on terve?! Kõik oleme sõja lapsed. Ka need, kes on noored ja sõjas ei olnudki. Nende verre on samuti imbutatud see järelejäaegne rahutuspisilane.

Ja kui üks pole terve, kuidas siis see teine seda on! Ning mida me oma elus näeme? Elu korraldajaks on jäänud suurem osa neid inimesi, kes on osa võtnud vabadussõjast. Tähendab — haiged. Kuid kui sõda on teinud meid haigeks, siis sõjavaimustuse loomine — kodumaa kaitsmisele kutsumine polegi õige tegu. Sest nõnda me loome vaid õnnetuid inimesi, valame iga päev mürki enestesse ja teistesse. Ajalugu siiski kõneleb, et tugevad rahvad on olnud ka sõjakad rahvad. Sest jõud ikka tekitab jõu näitamise tahet.

Nõnda. Ning lõpuks — kui kaitsekraavid tõid tõve — siis nn. noor generatsioon peaks olema parem. Jakobson seda meile ei näita, tema kaudu näeme vaid kõrtsiskäijaid vanu ja noorukeid ning sõjapsühhoosi tagajärjel hingelise väärtuse kaotanud romaani peakuju. Natuke kurb on see ja valus. Näeme küll, et on tahetud näidata suuremaid eluväärtusi, kui allaviiv joomiskultus, alatud armatsemisntseenid, kuid — kas uskuda siis õnne, kui tead, et oled paratamatu mürgi ohver.

Kus on lahendus? Peaks ehk lõpuks ikkagi olema inimeses eneses. Ühed tõusid ja läksid vabadussõtta vaimustusega, tulid ka sealt tagasi vaimustuses ning hakkasid ehitama riiki. Haige ei tohi olla iga sõdur. Haigeid ehk on palju enam nende hulgas, kes pole kaitsekraavid olnudki. Sest neis pole jõudu olnud, pole olnud julgust — kuigi nende aeg oli käes seda olla!

Iga poliitiline liikumine viib kaasa kõntsatsa. Kõntsatsale — massi instinktide madalaimale kandjale — on ehitatud ajaloos palju. Iga poliitik, kes püüab saavutada edu — peab meeldima massile. Ja õigustus kõige järgneb alles siis, kui poliitiline jõud on saanud reaalseks.

Kommunism pole hukkamõistetav kommunistile, fašism fašistile. Vastupidi on küll.

Kas pole ehk olnud nõnda, et mitte vabadussõja valud ja kannatused pole meil lõhestanud ja murdnud inimesi sisemiselt, vaid mingid võõrad, väljast tulnud suured jõud. Meie ammutasime midagi, mis ei sobinud meile. Aga aeg oli niisugune ja inimesed pidid aja mustriale järele andma. Tundub juba, et meie ei pea olema ainult hukkamõistjad, vaid pigem mõistjad. Sest reaalne elu oma käikudega on ise juba paljugi hukka mõistnud. Ning seistes alati hukkamõistja osas, me väga tihti peaksime just enesele ütleva sedasama. Terve inimene otsib põhjusi ja leiab ka need. Ainult haige kahtleb igapähe.

Kas nõnda leiaks lõpuks lahenduse: mõistes, tahtes seda teha? Võib-olla on nii kõige õigem. Jakobson on otsinud tõtt, ta on seda näinud ja näidanud liiga karmilt, liiga kurvalt, masendades meid. Aga vaata — meie sisemises elus, õieti igas elus kõik on rajatud vaid pealehakkamisele, tahtele, julgusele. Oleks üksikud juhid olnud paremad, s.t. pisutki teiste tõekspidamisega, kas siis poleks massi kaasatõmbamine võinud saada teguriks, mis ära oleks hoidnud ka põhiseaduse kriisi. Siin on midugi see n. n. oleks. See on kord nii, et kõik „oleksid“ kerkivad hiljem. Kuid siis oleks õngi mõeldav, enne on ta tegu ise.

Need read ei taha luua ühele või teisele tõekspidamisele õigustust. Eneseõigustus käib ju kõige ees. Halvustamine, oma vaenlasegi halvustamine, pole suure inimese tunnus.

Vasemal: tüüpiline vaikne nurgake Abruкас. Keskkel: saare kirik. Paremäl: vana isahirv

Osv. Tooming

Kitsederiik Abruка

Vaika saared eesotsas Vilsandiga on võitnud maailmakuulsuse. Siinset lindudeperet käivad igal suvel külastamas tuhanded turistid ning uurimas paljud teadlased kõikidest maailmanurkadest. Ning „linnukuningale“ kpt. A. Toomele jagatakse teaduslikke autiitleid isegi Ameerika loodusuurijate seltside poolt.

Abruка saarest aga teame vähe. Oleme kuulnud, et diplomaadid käivad seal oma laskeosavust proovimas kitsede põmmutamisel ja see on kõik. Tuleb see suuresti sellest, et Abruкаl pole oma Toome, pole meest, kes seaks saare omapära väljaarendamise ja saarele reklaamitegemise eluülesandeks. Kui Toom oleks juhitud Abruкаle, Abruка võibolla oleks kuulsamgi kui Vilsandi. Sest Abruкаl on tõesti midagi näha ja vaadata, siin võib veeta päevi kui seitsmendas paradüüsis — lopsakas ürgmetsas, kitsede ja fasaanide keskel.

Kitsed viidi saarele möödunud sajandi viimasel veerandil Abruка mõisaomaniku poolt. Viidi vaid kaks, kuid möödunud-aastane „rahvaloendus“ kitsede peres märkis väledajalgseid metsade uhkusi juba ligi 250. Loendusel aga kindlasti paljud jäid vahele ning Abruка kitsede arvu võib lugeda 300. Sealjuures saar on vaid 5 km pikk ja veidi vähem lai. Mis ime siis, et igaüks, kes mõnekski tunniks tõstab jala saarele, elab üle rõõmu näha erksalt kuulatavat ja siis pikkade, kuid rahulikkude hüpetest kaugenevat kitse või sokku! Sügisepoolsel suvel kohtab sageli talledega ema, ja kuna väikesed kitsed ei tea veel karta inimest, siis tõlledavad nad vaid aegamööda eest ära ning emagi ei raatsi ega julge põgeneda kiiremini. Talvel liiguvad kitsed suurtes, sageli kuni paarikümne peani ulatuvates karjades ning hoiduvad teedele, kust otsivad regedest mahavarisenud heinapepri. Ka ajab nälg loomi majade juurde, ning otse õues õnnestatakse heinakuhjad alt tühjaks. Metsadevalitsuse poolt toidetakse küll loomi talvel selleks ülesseatud sõimedest, aga või sellest nii suurele perele ikkagi jätkub. Kitsede jaoks on Abruкаl kaks heinamaad, peale selle poolteist hektaari külvatud põlluheina. Hein tehakse külameeste poolt kahasse, kuna loomade toitmine on metsavahi hooleks.

Kitsederohkusele lisandub veelgi haruldasemate metsaelanike — fasaanide küllus. Fasaane elab meil mujal vabalt metsades vaid üksikuid, Abruкаl olevat neid ligi poolsada. Fasaane näha on juba palju raskem, sest lind peidab enese hoolikalt pikka rohtu ning juba kaugelt inimest kuuldes lendab edasi. Aga met-

sas luusida ja fasaanidega kohtumist otsida tasub end. Eriti siis, kui juhtutakse isafasaanile, kes ajab oma vikerkaarevärvilise pika saba laiaili kui kalkun ja tõuseb vihaselt kohisedes lendu. Kitsedele ja fasaanidele on jäetud oma vaikne nurgake — kaitse all olev metsakvartaal, kuhu ei tohi astuda ühegi hulkuva koera jalga, kust ei tehta heina ja kus ei karjatata loomi. Rohi kasvab siin keskkehani, mets, tõeline pime ja sünged ürgmets on väänkasvude ja aluspõõsastikuga tihedasti läbi kasvanud. Siia ära eksides saab umbkaudse kujutuse hirmust ja õudusest, mis võib inimest vallata tõelises džunglis.

Kitsed ja fasaanid on turistidele rõõmuks, jahimeesetele kireks, põllumeestele aga mureks ja nuhtluseks. Kitsed tallavad orased maapõue tagasi, söövad nisu ja kaera, fasaanid laastavad odra- ja kartulipõllud. Fasaan on sellepoolest küll üsna haruldane lind, et kraabib vaost mugulad üles ja sööb ära ka. Kui nad sööksid korralikult ühe mugula lõpuni, siis poleks hävitustöö väga suur, kuid nad laastavad. Kraabivad pesakondade viisi kartuleid vaost üles ja rikuvad ära. Odrapõllud tallavad nad aga ivade kättesaamiseks kogu ni maha. Põllupidajad ei jõua valmistada nii palju hernehirmutisi, kui oleks tarvis, ning sügiseks muutuvad hävitajad nii julgeks, et söövad rahuliku näoga otse hirmutise all. Heinakuhjade talveks metsa jätmise oleks varanduse pillamine — kevadeks oleks järel paljas kuhjavarras kui sipelgapessa visatud ussi selgroostik.

Kõigile, ka saarerahvale, on aga rõõmuks „riigivana herved“. Need põdrasarnased loomad toodi saarele ligi kümme aastat tagasi, ning hirvepaar on jõudnud soetada nii palju järeletulijaid, et neist jätkus ekspordiks Pärnumaale. Herved elutsevad aiaga piiratud koplis. Kui noorpaar saarele toodi, olid mõlemad noored ja häbelikud ning nad lasti vabalt saarele ringi jooksma. Loomad kasvasid jõudsasti, sest elu oli hea: kogu küla hellitas ja söötis. Noorhäräl aga kasvasid sarved, need hakkasid lõpuks sügelema ja ta otsis võimalusi puskimiseks. Puistas esialgu laiaili külanaiste väljariputatud pesurivid. Pillutas särgid ja linad nelja kaare poole ribadeks ja sörkis siis, riideräbalad sarvedel, uhkelt tagasi peatuspaika — metsavahi elamu juurde. Kui ta lõpuks sarvede tugevust proovis ka ühe vanamammiga kallal, siis leiti, et see pole kavalerlik, ning loomade vabadust piirati aiaga. Aed haarab endasse aga mitu hektaari toredat heinamaad, nii et jooks-

Keeleline epistel ristimisest ja nimepanemisest

„Postimehes“ nr. 198 26. juulil s. a. oli sõnum Viljandist, et sealses „linnahaiglas peeti neil päevil esimesed juudi ristised ühenduses juudi kombe kohaselt toimuva ümberlõikamisega. Ristiti nimelt Viljandi juudi arsti poega. Ristimistalituse pidas juudi vaimulik.“

Et juudid oma usu kombe järele poeglapsi ümber lõikavad, seda olen poisijõnglasena koolis õppinud piiblliloost, ehkki ma siis küll ei teadnud, kuidas toda õieti toimetati. Kujutasin enesele ette midagi sarnast, mis tehti mõnele väikesele põrsale või oinastallekesele. Piiblliloost mäletan veel, et juudi poeglastele ümberlõikamisel anti nimi. Kuid seda ei olnud ma tänini kuulnud, et õiged juudid oma poeglapsi ümberlõikamise ja nimepanemise puhul ka ristivad.

Ristimine on ometi kristlaste usuline toiming. Usklikele on see püha ja arusaamatu salaasi ehk sakrament. Uskmatuile muidugi „paljas vesi ega olegi ristimine“, nagu seisab ristiusu katekismuses.

Kirikliku õpetuse järele on ristimine suurte ja väikeste paganate kirstlasteks tegemine. Ristimistalituse juures õnnistab vaimulik last ristimärgiga, mis teda peab varjama ja kaitsma kurja eest. Meie esivanemad paganuse ajal pidasid ristimist nõidumiseks.

Et Viljandi juudid oma lapsi ristima on hakanud, kristlaste seas elades oma usu ümberlõikamise ja nimeandmise kombeid läiendavad kristlaste ristimiskombega, see näitab, et need juudid enam küllalt kindlad ei ole oma esivanemate usus. Tarvis ristitud

juut veel saata kristlaste leeriõppusele, ja ristiinimene ongi valmis.

Nähtavasti on ajavaim nakatanud ka juute. Meie maal senises demokraatlikus vabaduses nərbuma hakanud usuelu lööb igal pool jälle vägevasti lakkama. See on kaunis kristliku elu fassaad.

Meil on suurem osa rahvast ristitud. Kes väiksenä vanemate hooletuse või uskmatusse pärast jäänud ristimata, neid ristitakse suurtena tagant järele. Risti kaitset ja õnnistust peavad kõik saama, isegi tänavad, majad, teed, sillad, platsid, laevad jne. Ristijateks ei ole mitte üksnes preestrid ja pastorid, seda teevad ka linnavalitsused ja mitmed kõrgealised isikud.

A. Kask kirjutab „Ühistgelistes Uudistes“ nr. 30. s. a. artiklis „Põhiseadus on valmis“, et 28. juulil Rahvuskogu üldkoosolekul „ristiti riigipea Vabariigi Presidendiks“.

Oleme ajalehist tüütuseni lugenud: Politseiplats ristiti Vabadusväljakuks, Jakobi tänav Gustav-Adolfi tänavaks, Küüni tänav Võidu tänavaks ja Lodja tänav Riia tänavaks. Küllap kord tulevikus Tartu rahvas Riia tänav nimetab Lutsu tänavaks, kui mitte juba auväärt kirjaniku Oskar Lutsu eluajal, siis tingimata pärast tema surma, olgugi et on liiga labane austamisviis tänavaid nimetada lugupeetavate tähtsate inimeste nimedega. Kallist asja ei kanta tänavale.

Kui peremees nimetab koera Muriks, perenaine lehma Lehikuks ja karjapoiss oriku Songuriks — siis see peaks olema ka ristimine! Niikaugele on meie ajalehed labastanud ristimise mõiste.

miseks ja elamiseks jätkub veelgi ruumi ja vabadust. Egas tänapäeval või hirvedelegi vabadust anda liiga palju! Praegu on aias „vanahärra“ ise, kes kannab juba seitsmeharulisi sarvi, „vanaproua“ kevadise tallega ja üks noor „preili“ — kaheaastane vasikas.

Abruka pole aga mitte ainult loomaaed. Siin elab poolteistsada inimest, kes toidavad end põllutöö ja kaladusega. Viimastel aastatel võtab hoogu angerjate püük suurte mõrdadega. Kuigi ainult 150 inimest, ei klapi rahvas isekeskis põrmugi. Kakleb ja veab tüli ehtnaaberlikul kombel. Nad ise seletavad seda sellega, et saarel valitseb rahvaste paabeli-segadus. Siin on saarlasi, muhulasi, hiidlasi, pärnakaid, tartlasi, võrukesi ning kõikidele lisaks veel paar lätlast ja üks šveitslane. Abruklasi nagu poleks olemaski. Kuigi segaverelised öeldakse olevat eriti tugevad ja elujõulised, siiski ähvardab Abruka saart väljasuremisohu. Koolis oli 1933. aastal 17 last, tänavu ainult 11, ning tuleval aastal jääb esimene klass koguni seisma, sest väikesi mudilasi pole ollagi. Pooled perekondadest on lastetud ning ka tühjade hällide täitmise propaganda ei näi kandvat vilja, nii et pastoril pole saarele kunagi asja. Pastorihärra käib seal vaid korra aastas, ning seda loidust on agarad kasutama lahkusliste „vennad“ ja „õed“, kes tihti elavad siin saarerahva kulul nädalate kaupa. Nende külvatud seeme kannab ka vilja ja luteriusuliste arv sulab koguni kokku. Saarel võib leida kõiki uskusi ja usulahkusi, ning kõigile neile on ühiseks peavarjaks vana rookatusena talumaja meeldetuletav kirik. Kirik laguneb vägisi, kuid kuna ükski usulahi ei tunne end kutsutud olevat parandamiseks või koguni uue ehitamiseks, siis vist jäävad varsti kõik usud lageda taeva alla.

Kuna aga tühjade hällide epideemia vaibumise asemel koguni levib, siis peetakse aru, kas ei tuleks tarvitada sama abinõu, mida tänavu tarvitati kitsede suhtes. Nimelt toodi ülikooli metskonnast Abruka kitsedele verevärskenduseks üks kitsespaar lisaks.

Tänapäeva Romeo ja Julia

Kolliküla jäär Tartu näitusel

Nähvitsa talul oli jäär, mitte just päris harilik jäär, vaid veidi tigidam. Et ta oma tempude pärast oli üle küla kuulus, siis just seepärast kutsutigi teda Kolliküla jääraks.

Algul oli ta oinud päris vagane loomake, kuid tigidaks olid õrritanud ta Kolliküla poisid päris üleannetul kombel: köitnud enestele telliskivid või puupakud jalataldade alla, olid nad ise heitnud pikali maha ning tõstes jalgu hakanud jäära õrritama pusklemisele. Ja nii siis oli juhtunudki, et täksates sarvedega kord ühele ja kord teisele külapoisile vastu jalgu oli jäär oma sarvede vahe telliskivide pihta peksnud päris puruks. Ja kogu säärane õrritamine oli aina turgutanud ta viha, nii et pärast ei leidunud Kollikülas enam ühtegi täisealist inimest, rääkimata lastest, keda Nähvitsa Priidiku jäär polnud klobinud. Küll olid kaitseliitlased tahtnud ta maha lasta, kuid igakord oli külarahvas ise vahele astunud, et kus sellega, see Kolliküla ainuke uhkus ning autooja, ja nüüd maha lasta, ei seda tohi! Ja nii jäigi jäär edasi elama, tehes kogu aja tigidaid tempe, ilma et seda talle oleks pandud pahaks.

Ühel õhtul loeb aga Nähvitsa peremees Priidik ühest eelmise nädala ajalehest, mis talle päris juhuslikult pihku sattunud, et Tartu linnas tulevat enneolematu suur näitus, kus peale igasuguste imemasinate näidatavat ka kõiksuguseid kodu- ja metsloomi.

— Kuule memm, meie peaksime ka oma jäära viima Tartu näitusele, mis sa õige arvad? ja, harutanud oma tubakakoti lahti, hakkas peremees toppima piipu.

— Mes sa räägid, isegi oled teise pärast maailma naeru all, ja nüüd siis veel koguni näitusele, tahad, et ka linnarahvas hakkaks sind su jäära tempude pärast pilkama?

— Ega ei pilgata kedagi, vaid vaata, et saame veel koguni auraha kaela.

— Vaih, või auraha...!

Või mine tea — areneme oma usujoovastuses isegi loomade ristimiseni. Lautu ja tapamaju ongi juba meil kiriklikult ristitud — ristiga õnnistatud ja pühitsetud veega piserdatud.

Meenub, et kuskil pühas kirjas seisab, et igale loomale peab kuulutama evangeeliumi rõõmusõnumeid — armuõpetust; enne seda tuleks alata ristimisega.

Elas vene ajal Tartus pastor, kes väga vihastus, kui teda kutsuti lapsele nime panema. Ta seletas siis, et vanemad võivad ise lapsele nime anda. Pastor võib lapse ristida ka pärast nimeandmist.

Mul ei ole eesti ajal tegemist olnud oma laste registreerimisega, seepärast ei tea, kas kodanlik perekonna-seisuametnik ka ristib lapsi.

On aga selge, et meil liiga sageli vääralt tarvitatakse sõna „ristima“ nimeandmise ehk nimepanemise mõttes.

Kus puudub kiriklik ristimistalitus, seal peaks nime-tamist ehk nimeandmist küllalt olema.

Tahetakse uusi sõnu nimetamise asemele, siis leiduks neidki.

— Ei tea kedagi, meie jäär on ikka kõige kangem; laseme tal kõigi näitusele toodud jääradega sarved kokku pista, küllap siis näeme, kes pärib kuldauraha, kes hõbedat ja kes maigutab ainult suud...

Küll torises eit vastu, et kuhu Priidik säärase hullu jääraga läheb, kuid kõik see ei aidanud midagi — vanamees oli nõuks võtnud, et jäära eest peab ta saama kuldauraha, ja sellest ei taganenud ta nüüd enam sammugi.

Näituse avamispäeva hommikul, kui päike paistis veel üsna madalast, sidus Priidik oma jääral silmad rätikuga kinni, köitis tal ohelikuga jalad kokku ning tõstis ta vankrisse. Küll püüdis jäär vastu rabelda, pil-dudes end ning kukkerpallitades vankris. Kuid kõik see ei aidanud midagi — Priidik, pannud piibu suus tolmama, istus kinnikõidetud jäärale selga, surus ta põlvede vahel põhkude sees hästi kokku ning andis hobusele piitsa.

Olgugi ei päike paistis, polnud ilm kõrvetavalt kuum, vaid oli koguni tunda jahedat tuulepuhangut, nii et Priidikul päris mõnus tundus sõita logistades maanteed mööda, jalad üle vankriserva ripakil väljas. Seejuures vahtis ta aeg-ajalt nii ette kui ka taha, kuid kuskil ei silmanud ta loomakarju, mida pidi nüüd näitusele kokku aetama, et saada sealt auhinnaks kulda või hõbedat. Ja Priidikul andis seeütle tõsiselt imes-tuda, sest ometi olevat ju nüüd aurahad kõvasti moes, ning see olevat ikka kõige kangem mees, kel oma auraha olemas, olgu see siis saadud kas isemata ihuliik-mete venitamiseks, härja, hobuse, sea või koguni jäära tempude eest, see pole tähtis, vaid peasi on ikkagi see, et auraha on olemas. Auraha saab ta aga nüüd kindlasti, las linnarahvas näeb tema jäära.

Linna jõudis Priidik oma jääraga siis, kui näitus parajasti avati. Nüüd vooris rahvast õige suurte parvedena näituseväljaku poole, kuhjades piletikassade ja sissepääsuvärvade ette, kuhu tekkis tõeline ummik. Ja nüüd jõudis ka Priidik oma jääraga päralt. Küll öeldi talle väraavas, et näitus on juba avatud ning mingi ta oma jääraga kus seda ja teist, kuid Nähvitsa Priidik ei jätnud jonnit, vaid pressis oma hobusega inimeste vahel ikka edasi.

— Auhindamine on juba alanud, loomi enam vastu ei võeta.

— Mis kord see siis on, et ei võeta? Seitungis on ju öeldud, et võetakse, ägestus Priidik. — Egas ma asjatult pole kolmkümmend kilomeetrit maha logistatud, ja nüüd ei taheta minu jäära vastu võtta!

— Ei saa, ei saa, minge tagasi!

— Tagasi minna, no seda ei ole, kuuskümmend aastat olen ma maailmas elanud, kuskil pole mind isegi vene ajal tagasi saadetud, ja siis nüüd siin tullakse mulle seda ütleva, kurrat!

Seepeale hõõrasid skaudid hobuse valjastest kinni ning surusid ta tagasi.

— Molkused, kurrat, vandus Priidik, — ma lasen jäära lahti!

Et ta hobust kihutati ikka enam ja enam tagasi, siis kargaski Priidik hingetäiega vankrilt, kiskus jäära ja lad köidikuist lahti ning tõstis ta maha. Suurest inimeshulgast hulludes jooksis jäära algul sinna ja tänna ning tormas lõpuks otsemaid näituseaeda, lüües enne seda väraval paar piletit kontrollivat poisikest pikali maha.

— Oinas, pidage oinas kinni! hakkas linnarahvas lõbusalt kisama.

Korrapidaja astuski jäärale vastu, kuid loom oli väledam: sarvehoobiga kõhtu sirutas ta mehe pikali.

— Siin saab veel pealekauba tsirkust näha! karjuti.

Jällegi astus uus korrapidaja jäärale ette, kuid metsik loom, lastes oma pea veidi ettepoole longu, tormas talle otsa ning andis valusa hoobi kõhtu, nii et mees vajus oiates pikali maha, kus käändus selili. Siis aga sattus jäärale põigiti ette lapsevanker, ja nüüd tõukas ta sellegi kolinal ümber, jättes lapseema ahastades nutma.

— Kes kurat selle hullu jäära on siin lahti lasknud!? kisati, ning kari kordnikke ja tuletõrjujaid jooksis talle järele.

Jäär aga kargas üle tarade, pinkide, kihutas laiiljooksvate inimeste vahelt läbi ja otsemaid suurde paviljoni, kus auhindajad olid kibedasti ametis. Nagu vurr pöörles ja kargles ta seal edasi-tagasi ning jooksis ringi, lüües inimesi pikali, materdades neid maha ja klobides lettidele sarvedega puruks peegleid, kelli ja muid pisiesemeid.

— Tooge püss, tooge kaigas, jäära on läinud hulluks!

— Politsei, appi!

— Mis te politseist karjute, vaigistati teisalt, — egas politsei pole selleks, et joosta igal jääral sabas.

— Seal, kus teda vaja, seal pole teda kunagi!

— Nii notib see hull loom meid kõiki maha!

— Tühi jutt, jäära nüüd suudab kedagi tappa! Ja pealegi on siin hulk rahvast koos, ega saada nüüd ühest jäärast jagu. Astuge kõrvale! Ja rahva seast ilmus mees, kes, tõuganud mütsi kuklasse, võttis taskust käänispeaga väitsa, pööras selle tera naksudes välja ning astus jäärale vastu.

— Jumala pärast, nüüd läheb veristamiseks lahti! karjus naine.

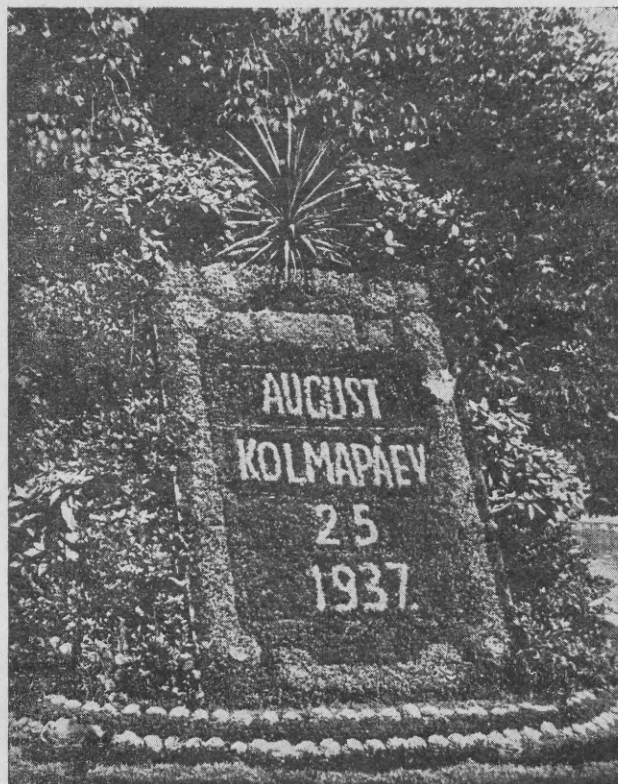
— Osvald, Osvald, kuuldus kuskilt tütarlapse hääl, — tule tagasi, see hirmus elukas lööb su vigaseks!

— Milvi, ära sega, heitis poiss sõna üle õla, — see on meeste omavaheline asi, sina pea suu! ja tõstes oma käänispeaga väitsa tõttas ta jäärale vastu.

Kuid Kolliküla jäära oli väledam: ta paiskas linna-poisei prantsatades pikali ja jooksis siis läbi tõkkenõõride paviljonist välja.

Vahepeal oli ka Priidik pääsenud näituseaeda, kus ta oma jäärakest otsides ringi jooksis. Seal aga sattus ta päris juhuslikult kokku loomade auhindamiskomisjoniga, ja nüüd hakkas ta sellelt enesele nuruma auhinda.

— Mis auhinda teil siin vaja?

Omapärane taimedest kalender Tartu Vabaduspuitsikus

— Kuidas, mis auhinda, kostis vana Priidik torisedes, — tõin jäära näitusele, lasen teisel siin maailmaimet teha, ja nüüd ei taheta isegi auhinda anda, mis jant see siis on?

— Ah, ärge segage! ja prillekandev isand pöördus Priidikust eemale.

— Ei, pastoi ikka, auraha peab tulema, egas ma asjatult nii palju vaeva pole näinud.

Auhindamiskomisjonil ei aidanud nüüd muud, kui kohale kutsuda veelgi kangem mees, näituse üldjuht.

— Minge heaga minema, ärge segage komisjoni tööd, ütles juhataja päris kurjalt, — muidu kutsun politsei!

— No kutsuge pealegi, ma kohe ootan teda, et kas ükskord saab kord majja või mitte?! — Ja Priidik ajas jalad harki. — Nüüd, kus meil juba uus põhi-seadus on valmis ning päris ladna kord peaks majas valitsema, ei taheta siin mu jäärale auhinda anda, tohho peletisi! — Ja siis edasi torisedes: — Ei lasta mind jääraga näituse väravast sisse, ei määrata auhinda, ja pärast ähvardatakse veel politseiga. Ma teile näitan, kas saab kord majja või mitte?

— Aga kus te jäära siis on? küsiti lõpuks kannatatatult. — Kuis saame talle auhinda määrata, kui me teda ei näe?

— Kus ta on, jah, kus ta on? kordas Priidik ringi vahtides.

Tema peavari on piksest süüdatud . . .

Thomas Hardy

Leedi Mottisfont

Kõikidest romantilistest linnadest Wessexis Wintoncarter on arvatavasti sobivaim elukoht mõtisklejale, kuna seal teil on veel katedraal nii pika keskkäiguga, et seda läbides võite koguda oma mõtteid. Ühel vähehäidaval teerajal peagu kolmsada sammu igale poole ning veel kolmsada sammu lääne poole, nende toredate haudade keskel teie võite näiteks võrrelda kuningate ja piiskoppide kuiva tolmuga niiskema mullaga, mis on tavaliselt harilikkude surelikkude viimne vorm, kuraatorite ja teiste, kelle viimne puhke-

Siis aga tuligi jäär otse nagu kutsutuna, paiskas kõige esmalt näituse juhataja pikali ja asus seejärel komisjoniliikmete kallale.

— Mees, no oled sina ka elaja kasvanud! siunati kukkudes ja tõustes.

Kuid rohkem öelda ei saadudki, sest jäär puistas komisjoni nõndasamuti laiali, nagu ta oli seda teinud pealtvaatajatega.

— On see ka saadana loom! kiruti.

Jäär tõukas ka valge linaga kaetud komisjonilaua koliseses ümber, kusjuures sealt kõik paberid tuulde laiali lendasid.

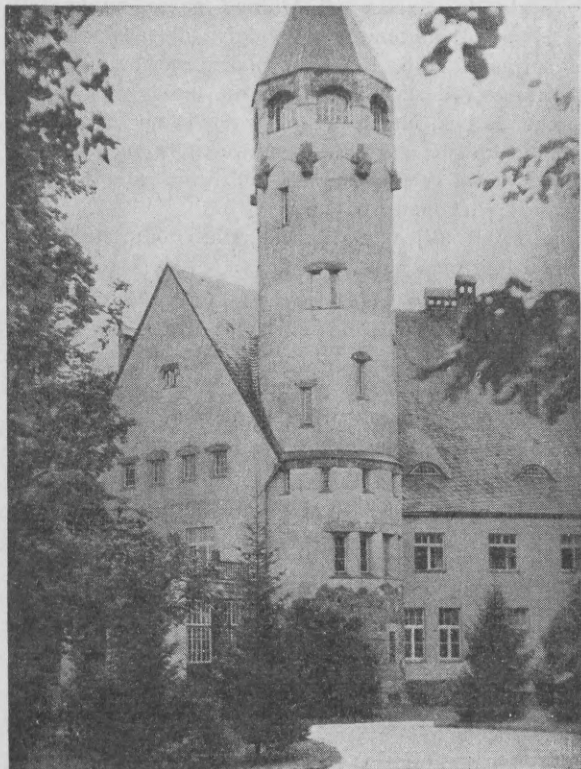
Lõpuks püüti jäär siiski kinni ning pandi ühte tühja latrissi. Kui siis komisjon oli jällegi kokku kogunenud ning hakkas jätkama auhindamist, siis määrati Kolliküla jäärale suur kuldauraha, et teda vähegi vaigistada, sest muidu mine sa tea, vihastub ning viskab jällegi mõne vembu välja.

paik on väljas. Siis, olles armunud, teie võite hulkuda kapellides ning episkopaalsete altarite taga oma säravsilmalisega, teie ekstaas selles vaikuses on nii sügav ja täiuslik, et see vajab erilist õrna väljendust, erinevat tunnetepuhangust, mis tõuseb sellise kaaslase seltsis paikades, kus on elu, kasvamist ja sigivust.

See oli selles tõsises paigas, ühel külmal päeval märtsis, kuhu nad endid peitsid sugulaste eest, mil sir Ashley Mottisfont tegi abiellumissetpaneku oma teisele naisele Philippale, lihtsa Squire Okehalli tütrele. Philippa elu oli olnud kurb, kuna sir Ashley, kuigi mitte rikkal mehel, oli teatud väärikust, sellepärast mõtles igauks, milline sobiv, hea ja ühe sõnaga õnnestunud partii see võib olla säärasele tavalisele tüdrukule nagu tema. Keegi ei mõtelnud sellele rohkem kui tütarlaps ise. Ta oli tulvil säärast õrnust mehe vastu, et jalutades katedraali käikudes tema kõrval mainitud päeval ta ei tundnud, et jalad puudutavad kõva sillutist; talle näis, et hõljub mõõtmatuses. Philippa oli kirglik, tugev tüdruk, ning ei suutnud mõista, millega pälvis seda, et talle saadeti säärane oivaline armsaim, säärane paljuresinud isik, säärane ilus mees.

Mehe esitatud küsimus polnud mingis abitus keeles, säärane nagu seda rääkisid tavalised krahvkonna maaomanikud, vaid nii elegantne nagu oleks ta õppinud seda Enfieldi „Kõnelejast“. Kuid ta kõhkles viivu — sest tal oli veel midagi juurde lisada.

„Mu ilus Philippa,“ ütles ta (neiu polnud eriti ilus), „mul on, pead teadma, väike tüdruk, olenev minust; väike leid, kelle leidsin ühel päeval vanade kaerte vi-

Vasakul: vaade Taagepera tiisikushaigete sanatooriumile. Paremalt: üks sanatooriumi siseruume, kus hiljuti juhtus tulekahju

hust (säärane oli selle väärrika baroneti huumor) ratsutades koju: väike nimeta olevus, kelle eest tahan hoolitseta, kuni ta on küllalt vana enese eest hoolitsemiseks, ning kasvatada teda korralikult. Ta on vaid viieteistkümne-kuine ning viibib praegu ühe sõbraliku külanaise juures. Kas tahad pühendada veidi tähelepanu väikesele tema abitusel?"

On otstarbetu ütelda, et meie süütu noor leedi, armastades teda nii sügavalt ning õnnelikult, vastas, et teeb kõik, mis suudab, nimeta lapse heaks; ning vähe hiljem paar laulatati samas katedraalis, kus olid kajastunud mehe seletused. Jumalateenistust pidav vaimulik oli piiskop ise, auväärt ning kogenud mees, nii täiuslik inimeste ühendamise alal, et paar üllatunult leidis end ühendatud olevat, kuna nad veel silmitsesid teineteist kui kaht iseseisvat olevust.

Peale seda operatsiooni nad läksid koju Deansleigh Parki ning algasid üpris õnnelikku elu. Leedi Mottisfont, truu oma lubadusele, käis sageli all külas järgnevate nädalate jooksul, külastades beebit, keda ta mees nii salapäraselt oli leidnud oma kojusõidul — sellest huvitavast leiust oli tal oma arvamine, kuid olles eriti armastusväärne ja sõbralik ta oleks võinud armastada isegi kive, kui poleks olnud ühtegi elavat olevust. Ta ei väljendanud oma mõtteid. Väike olevus, kes ristiti Dorothyks, hoidis leedi Mottisfonti, nagu oleks baroneti noor naine olnud ta ema; ning viimaks hakkas Philippa last nii armastama, et otsustas küsida oma mehelt, kas ta ei võiks võtta Dorothy oma majja ning hoolikalt kasvatada, nagu oleks ta tema oma laps. Sellele mees vastas, kuigi selle üle võidaks kõnelda, tal pole selle vastu midagi;

kuid oli selge, et sir Ashley oli enam kui nõus ettepanekuga.

Peale seda nad elasid vaikselt ning tagasihoidlikult kaks või kolm aastat sir Ashley Mottisfonti residentsis. Laps oli Philippale nagu jumalast saadetud, sest tal endal polnud väljavaateid lapse saamiseks, ning ta vaatas Dorothy omamisele kui erilisele Saatuse heatahtlikkusele ning ei muretsenud põrmugi Dorothy võimalikust põlvnemisest. Olles leebe ja kirklik, ta armastas oma abikaasat kriitikata, ammutamatult ja jumalakartlikult, ning laps samuti. Ta vaatas väikesele leitud lapsele kui omale ning Dorothy oli talle suureks troostiks, kui ta abikaasa oli ära, kas lõbususe või äri pärast. Ning mees, koju tulnud, oli rahul nähes, kuidas need kaks olid võitnud teineteise südame. Sir Ashley suudles oma naist, naine suudles väikest Dorothyd ja väike Dorothy suudles sir Ashleyd, ning pärast seda kolmekordset tunnetepuhangut leedi Mottisfont ütles: „Jumaluke — ma unustasin, et ta pole minu!“

„Mis sellest?“ ütles abikaasa. „Saatuse on ettenägelik. Ta saatis meile selle, sest tal pole kavatsust saata meile teist mõnda teist teed mööda.“

Nende elu oli väga lihtne. Oma reisudest saadik baronet tegeles spordi ja farmiga, kuna Philippa oli majapidamises mustertüüp. Nad läksid varakult magama ning tõusid üles veohobuste ja vilistavate vooimeestega. Nad tundsid kõikide lindude ja puude nimesid ning võisid ennustada ilma peagu sama hästi kui innukad farmerid ja vanad inimesed oma konnasilma-dega.

Ühel päeval sir Ashley Mottisfont sai kirja, mille ta läbi luges ning mõtisklevalt lauale pani, lausumata sõnagi.

„Mis on, armsaim?“ küsis ta naine silmitsedes kirja-poognat.

„Oh, see on ühelt vanalt advokaadilt Bothist, keda tunnen. Ta tuletab mulle midagi meelde, millest rääkisid talle neli või viis aastat tagasi — vähe enne meie abiellumist — Dorothy pärast.“

„Mis on temaga?“

„See oli juhuslik vihje advokaadile, kui arvasin, et sa võibolla ei suhtu lapsesse hästi, et kui ta teab mõnda leedit, kes soovib adopteerida lapse ning pakkuda Dorothyle ilusa kodu, ta lubas mulle siis teatada.“

„Ent see oli siis, kui polnud kedagi, kes oleks ta eest hoolitsenud,“ ütles naine kiirelt. „Kui rumal temast kirjutada nüüd! Kas ta teab, et oled abielus? Kindlasti ta peaks teadma.“

„Oh, jah!“

Mees ulatas kirja naisele. Advokaat teatas, et keegi jõukas lesk leedi, kes ei soovi praegu avaldada oma nime ning on üks ta viimaseid kliente, ütles talle, et sooviks ühe väikese tüdruku adopteerida, kui vaid leiduks üks heast ja vastuvõetavast perekonnast. Meelsamini sooviks leedi mitte väga väikest last. Advokaadile meenus sir Ashley vihje ning sellepärast pühendas teda asjasse. See oleks suurepärase kodu väikesele tüdrukule — selles oli advokaat veendunud — kui laps juba pole leidnud sarnast.

„Kuid mehelt on see rumalus kirjutada nii pika aja järele!“ ütles leedi Mottisfont kuiva kurguga, kui mõtles, milleks Dorothy oli saanud temale. „Ma usun, see oli algul — kui leidsid ta — et rääkisid sellest advokaadile?“

„Täpselt — siis see oli.“

Mees vajus mõtteisse ning ei sir Ashley ega leedi Mottisfont ei võtnud vaevaks vastata advokaadi kirjale; ning sellega see jäigi.

Ühel päeval lõunalauas pärast nende saabumist lühikeselt viibimiselt linnas, kuhu nad olid läinud vaatama, mida teeb maailm, kuulma, mida ta kõneleb, ning muutma endid taas moodsaiks peale nii pikka maa-mehestumist — seal kuulsid nad ühelt sõbralt, kes ühines nendega lõunasöögil, et Fernell Hall — härrandlik maja nende kõrval asetseval maaalal, mida pakuti üürile omaniku rahapuuduse pärast — oli üüritud teatud ajaks ühele lesele leedile, itaalia komtessile, kelle nime ma ei taha nimetada teatud põhjustel, mis võiksid aja jooksul ilmsiks tulla. Leedi Mottisfont väljendas imestust säärase naabri üle. „Sest kui oleksin sündinud Itaalias, ma mõtlen, mulle oleks meeldinud ka jääda sinna,“ ütles ta.

„Ta pole itaallane, kuigi ta mees oli,“ seletas sir Ashley.

„Oh, sa oled kuulnud temast varem?“

„Jah, temast räägiti Grey juures eelmisel õhtul. Ta on inglane.“ Ja siis, kuna mees ei rääkinud enam midagi leedist, sõber, kes lõunastas nendega, rääkis leedi Mottisfontile, et krahvitari isa oli laialt spekulierenud Ida-India suguharus, kus tol ajal tehti hiiglaäri, sellest ta

tütar peale isa surma oli leidnud enese kuulmatult rikka, ja see oli juhtunud vaid mõni nädal peale ta abi-kaasa surma. Arvati, et eduka inglise spekulandi tütre abielu vaese välismaa aadlikuga oli muidugi sõlmitud põhjusega. Niipea, kui krahvitari lese põlv möödub, ta on kahtlemata kõikide karjariistide siht, sest ta on veel kauis noor. Kuid esialgu ta näis eelistavat rahu ja tõmbus tagasi seltskonnast ja linnast.

Mõni nädal hiljem sir Ashley Mottisfont istus vahetides üksisilmi oma naist. Ta ütles:

„Dorothele oleks olnud parem, kui krahvitar oleks võtnud ta endale. Ta on nii rikas võrreldes meiega ning võiks tütarlapse viia suurde maailma palju silmapaistvamalt kui meie seda kunagi suudame.“

„Dorothy komtessile?“ ütles leedi Mottisfont ehmunult. „Kuidas — kas see ongi see leedi, kes soovis lapse adopteerida?“

„Jah, ta oli Bothis, kui advokaat Gayton mulle kirjutas.“

„Kuid kuidas tead sina kõike seda, Ashley?“

Mees kõhkles viivu. „Oh, olen teda vahel kohanud,“ vastas ta. „Tead, ta sõidab vahel jahile, kuigi ta ei ratsuta, ning informeeris mind, et ongi see leedi, kes tegi järelepärimisi Gaytoni juures.“

„Sa oled siis temaga rääkinud ja teda näinud?“

„Oh, jah, mõned korrad; igaüks on.“

„Miks ei rääkinud sa mulle?“ küsis naine. „Unustasin täiesti teda külla kutsuda. Lähen homme või lähemal ajal... Kuid ma ei mõista, Ashley, kuidas võid ütelda, et Dorothy võiks olla parem tema juures; ta on nüüd nii väga meie oma, et ma ei suuda taluda sääraseid vihjeid isegi mitte naljana.“ Ta silmad olid nii etteheitvad, et sir Ashley vaikis.

Leedi Mottisfont ei käinud rohkem jahil kui anglo-itaalia krahvitar; muidugi oli ta nii tegevuses majapidamisega ning Dorothy healuga, et tal ei tulnud mõttessegi raisata minutitki lõbustustele. Nagu ta ütles, rääkida külmalt, milline võiks olla parim saatuse lapsele, kellele nad olid saanud nii lähedaseks, oli päris barbaarne, ning ta ei suutnud mõista, kuidas ta abikaasa võis võtta seda nii abstraktselt; sest, nagu võib mõista, aimas leedi Mottisfont hulk aega varem, kui mitte üsna algul, sir Ashley õiget sugulust Dorothyga. Kuid baroneti naine oli nii diskreetselt nõrk ja leebe, et ta kunagi ei rääkinud mehele oma kahtlusist ning võttis nurisemata, mida Taevast talle pakkus. Tema suuremeelsust tasuti rikkalikult uues elus, mida ta leidis armastuses väikese tüdruku vastu.

Ta abikaasa jätkas seda ehamõnusat teemat mõni päev hiljem, kui nad rääkisid reisust välismaale. Mees mainis, et on tõesti kahju, kui nad otsustavad minna, et nad pole nõustunud krahvitari sooviga. Leedi oli talle rääkinud, et oli kord kohanud Dorothyd selle hoidjaga, ning polevat veel näinud last, kes talle oleks nii meeldinud.

„Kuidas — ta ihaldab teda ikka veel? Milline häbematus sellelt naiselt!“ ütles leedi Mottisfont.

„Näib, et ta on seda... Nagu sa näed, Philippa, Dorothy kasu seisaks selles, et krahvitar adopteeriks ta legaalselt ning teeks ta omaks tütreks; kuna meie pole

teinud seda — meie vaid kasvatame ning koolitame üht vaeslast armu poolest.“

„Kuid ma tahan ta adopteerida — teha ta mu omaks legaalselt!“ hüüdis naine kirglikult. „Kuidas tuleks seda teha?“

„Hm.“ Mees ei informeerinud naist, vaid vajus mõtlesse; ning ta naine oli rahutu ja tujutu omil põhjusil.

Kohe järgneval päeval leedi Mottisfont sõitis Fernell Halli, et heaks teha unustatud külaskäiku naabrile. Krahvitar oli kodus ning võttis teda hästi vastu. Ent vaese leedi Mottisfonti süda seisatas, kui ta pilk peatus uuel tuttaval. Säärast oivalist, peenuseni arenenud ilu polnud ta varem näinud ühegi inimese näojoontes. Seal näis peegelduvat kogu graatsia, mida naine võib omada. Komtessi viimisteldud kombed, ta avar mõistus, ta valmis huumor, see kõik moodustas pildi, mis tegi teise vaese leedi haigeks; sest tema ja ka sir Ashley olid väga maamehelikud kombeis, ning ta tajus alandust uute ideede pärast. Ta vaevu tundis kolme sõna teistes keeltes peale oma emakeele, kuna see jumalik olevus, kuigi inglane, võis kõike, mida soovis, väljendada itaalia ja prantsuse keeles; noil päevil seda peeti suureks asjaks.

„Kui kummaline on see asi selle väikese tüdrukuga!“ ütles komtess oma lõbusa häälega leedi Mottisfontile. „Ma mõtlen, et laps, kellest advokaat teatas, oleks võinud olla adopteeritud teie poolt, kes olete nüüd mu naaber. Kuidas jõuab ta edasi? Pean tulema teda vaatama.“

Üleriigiliste tähesõiduvõistluste võitjaid

(pahemalt paremale): G. Lill (1. auhind 3. klassis), E. Johanson (R. Tavasti rändauhind), H. Kaho (3. auhind 2. klassis), J. Luik (1. auhind 1. klassis), H. Kurich (1. auhind 2. klassis)

„Kas teie tahate teda ikka veel?“ küsis leedi Mottisfont kahtlevalt.

„Oh, sooviksin teda endale!“

„Kuid teie ei või! Ta on minu!“ ütles teine innuga. Sellest hetkest krahvitari tuju langes.

Ka leedi Mottisfont tundis end viletsalt tol päeval. Krahvitar oli nii võluv kõigiti, et võlus isegi leebet lee-

A.-S. ESIMENE

EESTI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

END. RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

JUHATUS JA MÜÜGIBÜROO

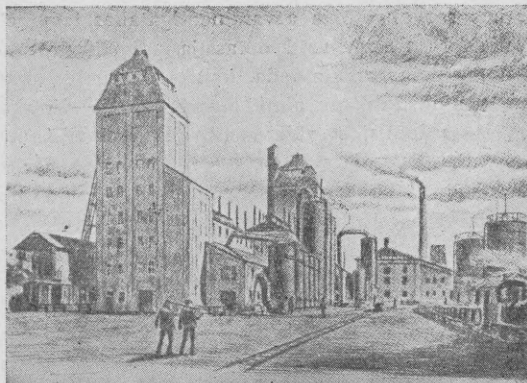
TALLINN, VALLI 4 – 3.

TELEGR. AADR.: PEAPÕLEVKIVI

TELEFONID: JUHATUS 450-62

ÜLDINE 450-85

ARVEOSAK. 474-76

ÕLIVABRIKUD KOHTLA-JÄRVEL 1936

PÕLEVKIVI; TOORÕLI; KÜTTEÕLI; BENSIIN; MOOTORPETROOLEUM; MOOTORNAFTA; DIISELNAFTA; RASKED ÕLID; BITUUMEN (Estobituumen); ASFALT-EMULSION; MAANTEEÕLI; IMMUTUSAINE „FENOLAAT“; „ESTOKARBOLINEUM“; IMMUTUSÕLID; VILJAPUU-KARBOLINEUM; putukamürk „PUTTOX“; KATUSELAKK (katusetõrv); RAUALAKK (asfalt-lakk) ja ASFALTMASTIKS.

dit, kuidas võis olla võimalik, et ta polnud suutnud võluda sir Ashleyd? Pealegi oli ta Philippas äratanud kummalise mõtte. Saabudes koju leedi ruttas lastetuppa, haaras Dorothy ning suudles teda meeletult, siis hoidis teda enesest eemal ja silmitses üksikasjaliselt tütarlapse näojooni. Ta ohkas sügavalt, vabastas imestunud Dorothy ning väljus rutates toast.

Ta polnud näinud ainult oma mehe iseloomujooni, milliseid oli sageli leidnud juba varem, vaid teisi, jumet, kuju, ilmet, mis karakteriseerisid uut naabrit.

Siis vaene leedi avastas kogu asjade segipaisatud järjestuse ning küsis eneselt, kuidas oli ta võinud olla nii lihtsameelne, et polnud tulnud sellele varem. Kuid ta ei teinud enesele palju etteheiteid, nii vallatud oli ta oma viletsusest, kujutelles end kui sissetungijat nende vahel. Kuigi ta ei võinud ju ette näha sarnast ühtesattumist, see ei vähendanud kurbust. Naine, kes oli olnud oma mehe rõõm kui ka pettur, oli jälle vaba ning nähtavasti tegi kõik, et nõuda Dorothyd endale, kes vahepeal oli saanud leedi Mottisfonti ainukeseks igapäevase õnne allikaks, varustas teda millegagi, mida ta võis valvata, inspireeris teda emasuse-tundega ning reflekteeris nii täielikult ta abikaasa iseloomu ning peagu pettis teda armsa usuga, et seal reflekteerus ka tema oma.

Kui leidis ainsatki teed, millel see ohverdav leedi eksles, siis oli see alluvus. Kui kõik on üteldud ja tehtud, ning tõde räägitud, on mehed harva ennastohverdavad abitute naiste vastu, kes on nende külge seotud kogu eluks. Võibolla kui naine oleks seda kõike talle näkku paisanud nagu fuuria, kohe peale mehe koju-tulekut, ta oleks end ehk veidi aidanud. Kuid jumal teab, kas see ongi õige arvamine; igatahes tema ei teinud midagi sarnast, vaid ootas ja palvetas, et ta kunagi ei pruugiks vihata teda, kellele oli kohustatud andestama ning kes oli alati olnud õrn ja viisakas ta vastu, ja ta lootis, et väikest Dorothyd ei viida kunagi ära.

Aja jooksul kaks maja sõbrunesid, ning harva möödus nädal ilma üksteist nägemata. Niipalju kui ta ka püüdis ning nii ohtlikuks kui ka pidas seda sõprust, ei suutnud leedi Mottisfont leida ühtegi viga oma uues sõbras. Arusaadav, et Dorothy oli magnet, mis tõmbas komtessi siia, mitte sir Ashley. Säärane ilu ühenduses mõistusega, seda polnud Philippa varem näinud oma soo juures ning ta püüdis enesele kinnitada, et ta

Kõrget hinda

saavad linnukasvatavad praegu

*värskete ja puhtate
kanamunade eest*

Kanamune ekspordib

**EESTI
MUNA EKSPORT**

Tallinn, Pärnu mnt. 10

Telefonid 484-20 kuni 484-23

Kanamunade vastuvõtjad üle maa

ei hooligi sellest lähedast sugulusest, kuna nii rikas ja ilus naine, nii paljude austajatega, ei võinud ihaldada purustada nii kahjutu isiku õnne kui tema.

Lähenes sesoon, mil tähtsamates perekondades oli kombeks sõita Bothi, ja sir Ashley Mottisfont palus oma naist ühes Dorothyga enesele seltsiks. Sel aastal kõik nimekamad olid seal. Nendegi poolsest Inglismaa nurgast tulid mitmed, keda nad tundsid; teiste hulgas lord ja leedi Purbeck, Wessexi krahv ja krahvitar, sir John Grebe, Drenkhardid, leedi Stourvale, vana hertsog Hamptonshire, Melchesteri piiskop, Exanbury dekaan ning teised vähemad Õue hiilgused, vaimulik seisus ja sõjaväelased. Tuli ka ilus komtess, keda Philippa, niipea kui nägi, kuidas teda ümbritsesid noored mehed, ei võinud kahtlustada, et tal on uusi kavatsusi sir Ashleyga.

KÜLASTAGE TARTU

KASUTAGE HUVIRONGE JA

Kuid krahvitaril oli paremaid võimalusi kui kunagi varem Dorothyga, sest leedi Mottisfont oli sageli üle- arune ning vahel ei saanud isegi takistada keskustelu, mis andis uusi mõtteid lapsele. Dorothyle oli uus tutvus teretulnud ning ta võttis seda imelise instinktiivse nõusolekuga, mis tugevdas kummaliste niitude võrku, mis seob liha lihaga.

Lõpuks saabus kriis: seda kiirendas üks õnnetu juhtum. Ühel päeval Dorothy ja ta hoidja läksid jalutuskäigule, jättes leedi Mottisfonti üksi koju. Kuna ta istus kurvvalt mõteldes, et krahvitar püüab muidugi kohata last kusagil, et vahetada temaga mõne sõna, sir Ashley Mottisfont sööstis tuppa ja teatas, et Dorothy on äsja vaevu pääsenud surmast. Mõned töölised olid pannud lõhkeaineid ühe maja alla, mida taheti lammutada ümberehitamiseks. Hoiatamatult maja esikülj langes aeglaselt väljapoole, samal hetkel möödusid sealt hoidja ja laps. Langust takistasid veidi tellingid. Krahvitar nägi neid varitsevat hädaohtu teisel pool tänavat. Sööstes üle tee ta haaras Dorothy müüri juurest ning kiskus hoidja enesega; vaevu jõudnud tee keskele, neid mattis vajuva massi tihe tolm, kuigi ainuski kivi ei puudutanud neid.

„Kus on Dorothy?“ küsis kohkunud leedi Mottisfont.

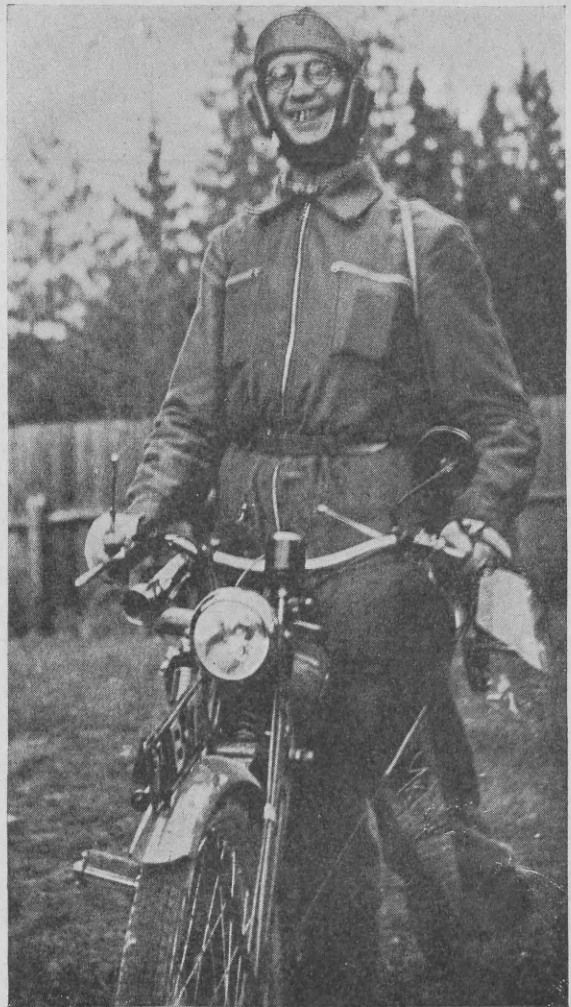
„Tema juures — ta ei taha teda mõneks ajaks ära lasta — —“

„Tema juures? Kuid ta on minu — ta on minu!“ hüüdis leedi Mottisfont.

Siis ta silmad avastasid, et ta abikaasa on peagu unustanud oma naise olemasolu, ta mõtleb Dorothy, krahvitari ja enese ühisusele: ta viibib vaimustavas unelmas, mis ei pane tähele midagi väljaspool nende kolme elu ühtesulatatud ringi.

Viimaks Dorothy toodi koju, ta oli üpris vaimustatud krahvitarist ning ei näinud midagi traagilist, vaid pigemini oivalist selles, mis oli juhtunud. Öhtul, kui ärritus möödus ning Dorothy oli pandud voodisse, ütles sir Ashley: „Ta päästis Dorothy, ning olen küsinud eneselt, mida võiksin teha tema heaks, et tasuda ta sangearlikkust. Kindlasti peaksime jätma Dorothy temale kasvatada, kuni ta veel ihaldab seda. See oleks nii kasulik Dorothyle. Peaksime vaatama seda selles valguses, mitte isekalt.“

Philipa haaras ta käe. „Ashley, Ashley! Sa ei mõtle ometi — et pean kaotama oma armsakese —

Tartu innukaimaid tsiklimehi hr. E. Kurig

ainukesel, kes mul on?“ Ta kohtas mehe vaadet nii virila suu ja niiskete silmadega, et mees pööras näo kõrvale.

Järgmisel hommikul, enne Dorothy ärkamist, leedi Mottisfont hiilis tütarlapse voodi kõrvale, istus ja vaatles teda. Kui Dorothy avas silmad, uuris ta hulk aega Philipa näojooni.

„Mamma — sa pole nii ilus kui komtess, eks ole?“ ütles ta viimaks.

„Ei, Dorothy.“

„Miks, mamma?“

„Dorothy — kas tahad meelsamini elada alati minuga või temaga?“

NÄITUST 3.-6. SEPT.

SÕIDUSOODUSTUSI RAUDTEEL

Väike tüdruk näis murelikuna. „Mul on kahju, mamma, ma ei tahaks olla halb, kuid elaksin meelsasti temaga, ma mõtlen, kui võiksin seda, tegemata sulle muret ning kui see on sulle ükskõik, ning see oleks meile kõigile üks ja sama.“

„On ta kunagi seda sinult küsinud?“

„Ei kunagi, mamma.“

Seal see okas oligi: selles suhtes krahvitar näis aususe ja õilsuse kehatuse, mõistku see kohut, kes suudab. Tol pealelõunal leedi Mottisfont läks oma abikaasa juurde, eriline otsustavus õrnal näol.

„Ashley, oleme olnud abielus ligi viis aastat, ning ma pole kunagi tülitanud sind sellega, mida tean väga hästi — Dorothy vanematest.“

„Kunagi mitte, Philippa armas. Kuigi nägin, et teadsid juba algul.“

„Algul tema isa, kuid mitte ta ema. Teda ma ei teadnud mõni aeg, ent nüüd tean.“

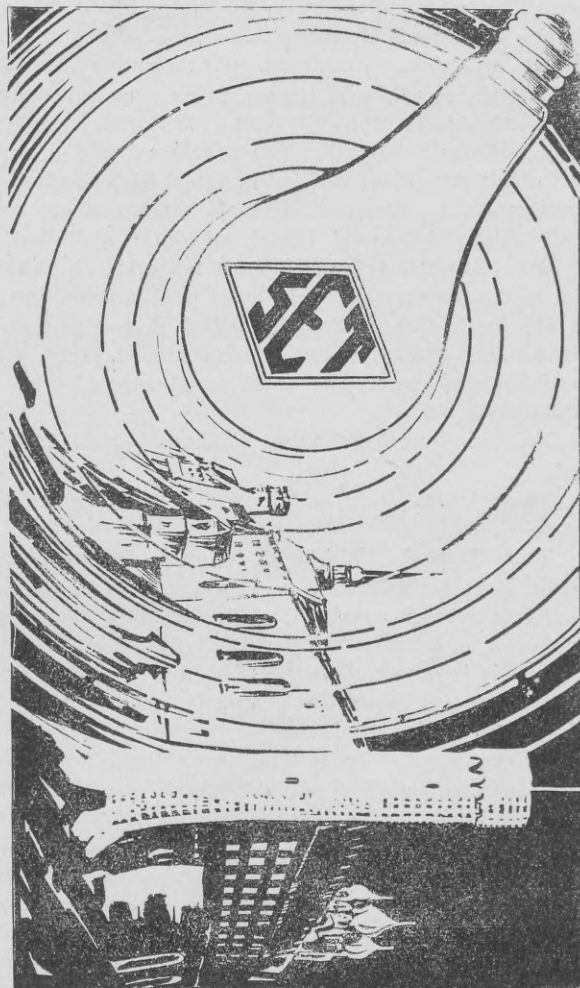
„Oh! oled avastanud ka selle?“ ütles mees erilise imestusega.

„Mida võisin parata? Hüva, kui see on nii, olen selle üle järele mõtelnud ning rääkinud Dorothyga. Olen nõus ta lahkumisega. Ma ei saa teha muud kui nõustuda krahvitari sooviga, tema sõbralikkusest minu — sinu — tema — lapse vastu.“

Siis see ennastohverdav naine lahkus kiiresti toast, et mees ei näeks, et ta süda lõhkeb. Ning peale seda, enne nende lahkumist linnast, Dorothy vahetas ema ja kodu. Krahvitar sõitis mõneks ajaks Londonisse võttes Dorothy enesega; ning baronet ja ta naine pöördusid tagasi üksildasse Deansleigh Parki ilma Dorothyta.

Loobuda Dorothyst elavas Bothis oli hoopis erinev kui elada temata selles vaikes kodus. Ühel õhtul sir

VEENE ELEKTRILAMBID

Vähese raha eest
palju valgust
kauaks ajaks

Pealadu Eestis:

A-S. EVEKA

Tallinn, Tatari 28. Tel. 479-76.

P. P.

Restoran-öölokaal

SINIMANDRIA

uutesse ruumesse, Kompanii 2, üleviimise puhul leian võimaluse südamest tänada lugupeetud külastajaid minule seni ülesnäidatud rohke poolehoiu eest. Jään lootma, et see ka uutes ruumides edasi kestab.

Suurima lugupidamisega

Konstantin Jugar

**RESTORAN-
ÖÖLOKAAL**

∥

Sinimandria

uutes mugavates ruumides

∥

KOMPANII TÄN. 2

Telefon 1-27

Lotos-Henna

SHAMPOO-juuksevärvid värvivad juukseid lihtsa pesemisega igas soovitud nüansis (19 eritooni) pesukindlalt

Henna-Persian

kulmuvärvid must ja pruun on loomuliku tooni poolest ainulaadsed oma ehtsuses, lihtsad käsitamises ja pesukindlad.

AINUVALMISTAJA EESTIS

Keemialaborat. „**Takema**”
Tartus

Ashley ei leidnud oma naist õhtusöögil; viimasel ajal ta oli nii raskemeelne ja kurb, et mees kohe tundis rahu-
tust. Ta ei ütelnud midagi, vaid otsis teda maja üm-
brusest ning nägi ta kaju pargis, kus tal oli harjumuseks
üksi jalutada. Allpool oli tiik, mida jootis nirisev ojake.
Sinna mees jõudis õigel ajal ning kuulis sulpsatust. Edasi
joostes ta nägi ähmaselt naise heledat kleiti vette kadu-
vat. Teda välja tõmmata oli mõne minuti töö, ning
kandnud ta tuppa, vabastas mees ta rõivaist. Keegi
majas ei teadnud juhtumist kui vaid tema. Naine pol-
nud vees viibinud nii kaua, et oleks täiesti kaotanud
teadvuse, ja kogus end varsti. Ta tunnistas, et tegi seda
sellepärast, et komtess oli võtnud temalt lapse, ja nõu-
dis Dorothy tagasikutsumist. Mees rääkis temaga kar-
milt ja heitis talle ette ta nõrkust, kuna see kõik oli
tehtud vaid hea pärast. Naine alistus ta noomitusele
ning tunnistas end süüdi.

Peale seda ta alistus, kuid mees leidis teda sageli
pisarates mõne Dorothy nuku, kinga või lindi juures,
ning otsustas teda viia Põhja-Inglismaale. See polnud
mitte päris asjatu ei kehale ega hingele, nagu näitavad
hilisemad sündmused. Kuid siiski ilmutas naine eba-
loomulikult teravat kõrva lapse vähemagi nimetamise
juures. Kui nad koju tulid, puudusid veel krahvitar
ja Dorothy Fernell Hallis, kuid kuu kahe pärast nad
saabusid, ning sir Ashley astus oma naise tuppa, tulvil
uudiseid.

„Hüva — kas tead, Philippa! Peale seda lootusetust
emada Dorothyd enda juures!”

„Ah — kuidas?”

„Meie naaber, krahvitar, abiellub kellegagi, keda
kohtas Londonis.”

Leedi Mottisfont oli väga üllatatud; ta polnud kunagi
unistanud sellisest võimalusest. Konflikt Dorothy oma-
mise pärast oli selle võimaluse kõrvale tõrjunud, ent mis
võis olla loomulik, krahvitar oli ikkagi alla kolme-
kümnet ning nii hea välimusega? (Järgneb.)

Leo Mõtus

Kivikorjajad

Nad küürutades käivad nagu orjad,
kaelpõlled pikad ripendavad ees.
Üks nurmenõlv saab lõunaks läbi korjat
ja, kivi peos, nüüd higi pühib mees.

Ent naine virk ning matsak — jämesäärne
tööl hoolikalt, ta liigutatus rutt,
sest munakaid veel hellib peenraärne —
viib sületait kui rasket imikut.

Mees valuilmel ajab selja sirgu,
viis konksus sõrme kammib sasis pead,
kus esmakordselt mõte tõrges virgub:
ei hea ning õiglane kõik Looja sead!

Siin kantud kive, üha kokku tassit,
tööpäevi, higi joond see mullalapp.
Ja elulõngad siia sisse vassit —
päev-päevalt nõrgub hinge kibe sapp.

Mis on see elu? Kogu päevi ritta
kui kive kuhja. Aga kelle jaoks?
Ei nooremana naine hällind titta,
nüüd kellele siin saatust ette taoks?

Aast-aastalt põllul suurdub kivivare
ning laiemale siirdub külviring.
Kuid lahkumine kas kord saabub parem,
kui täiesti on mulda segat hing?

Mees viltupilgul vaatab naise poole,
kes kummargile ikka jätkab tööd.
Jah — kirjutet lõpp paradiisi loole:
sa palgehigis oma leiba sööd.

T A P E E T E

alates 14 sendist rull,
koolitarbeid,
trüki- ja pak-
kimispaberit

ostate

suurel ja väikesel arvul

PABERIAKRIIST KODUMAA

Tartus, Aleksandri tän. 10, telef. 7-87

Toimetusele saadetud:

Eesti Kirjandus nr. 8.

Eesti Naine nr. 9.

Nädal Pildis nr. 15, 16.

Muusikaleht nr. 7/8.

Eesti Kool nr. 6.

Kasvatus nr. 6.

Sõdur nr. 31/32.

Taluperenaine nr. 9.

Peenaised!

Konserveerige

aegsasti

marju, aed- ja juurvilja

Weck-, Rex-purkidesse ja hoidis-pudeleisse!

Kõik abinõud selleks soodsalt saadaval

A.-S. „D. MIRVITZ ja POJAD“

Tallinn,

Tartu,

Estonia pst. 13, tel. 304-61. Raekoja tn. 6, tel. 3-83.

„Tänapäev“ ilmub kord kuus. Tellimishind aastas (12 nr.) kr. 3.60, poolaastas kr. 1.80, veerandaastas kr. —.90
Üksiknumber 35 s.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Gustav Adolphi 8, Noor-Eesti, telefon 2-66. Toimetaja kõnetund igal äripäeval k. 11—12.

Tarvitamata jäänud käsikirju alal ei hoita. Käsikirjad saadetakse tagasi, kui selleks on lisatud vastaval määral postmarke.

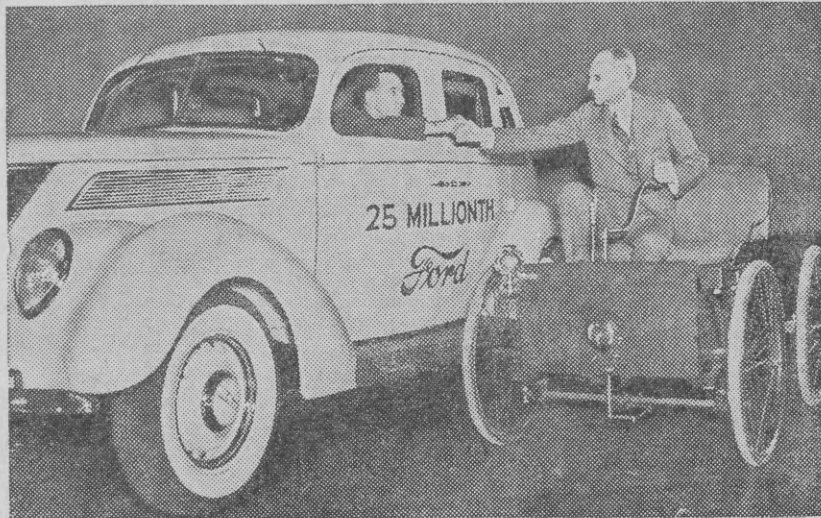
Vastutav ja tegev toimetaja: JAAN KÄRNER.

Väljaandja: O.-Ü. NOOR-EESTI KIRJASTUS.

Noor-Eesti Kirjastuse trükk Tartus, 1937.

Ilmus 3. septembril.

Klišeed A. Raba tsinkograafiast.

Käesoleva aasta algul valmis Ford tehases auto, mis kandis järjekorranumbrit 25.000.000. Pildil Henry Ford oma 1896. aastal esimesena valmistatud „FORD’-is“ ning tema poeg Edsel Ford autos, millisega täitus see muinasjutuline arv

KÜLASTAGE MEIE VÄLJAPANEKUID TARTU NÄITUSEL 3.—6. AUG.

Meie väljapanekud kehastavad kogemusi, mis saavutatud kahekümneviie miljoni auto tootmisel.

FORD AUTODE ja FORDSON TRAKTORITE
VOLILINE ESINDUS

A.-s. A. Rosenwald & Ka

TARTUS, SUURTURG 8. OSAKONNAD: VILJANDIS JA VÖRUS

*Teerved,
puhtad hambad*

- * Katsetage korraaks Orto uudishambapasta
- * See puhastab hambaid hoidvalt ja jätab suhu meeldiva värsketunde

Suur tuub
ainult 33 senti

ORTO KEEMIATEHASED TALLINNAS

Naha ilu- ja

kaitsevahend

Elegantseis ilukarpides 45 senti

ORTO KEEMIATEHASED TALLINNAS

„POSTIMEES“

(ASUTATUD 1857. A.)

ON SAMMUNUD EESTI AJAKIRJANDUSE
ESIREAS JA SAMMUB KA TÄNAPÄEVAL

*
Tellige

Lugege

Levitage
*

*
„Lasteleht“

– sisukam ja
parem laste
ajakiri
*

„POSTIMEHE“

Soodsad hinnad
Korralik töö

TRÜKIKODA
KÖITEKODA
TSINKOGRAAFIA

rahuldavad ka kõige
nõudlikuma tellija soove

Tellige oma trükitööd E. K.-Ü. „Postimehe“ trükikojast

E. K.-Ü. „POSTIMEES“ TARTUS

ÜLIKOOLI 21-23. TEL. 80 ja 14-65

Hind 35 senti